

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEPREM
SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nimet KARABULUT

Malatya-2023

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEPREM
SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nimet KARABULUT

Danışman: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2023

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ		Yayın Tarihi	19.08.2019
		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEPREM SONRASI TRAVMA
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

DANIŞMAN
Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

HAZIRLAYAN
Nimet KARABULUT

Jürimiz tarafından 14/08/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez oybirliği ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

1. Doç. Dr. Şule EGÜZ (Başkan)
2. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
3. Dr. Öğretim Üyesi Özcan EKİCİ

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20..../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

.....
Doç. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Erol KOÇOĞOLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Belirlenmesi başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Nimet KARABULUT

ÖN SÖZ

Bu çalışma, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Tez çalışmamda lisans eğitimimden bu yana tecrübelerini her zaman benimle paylaşan, yüksek lisans eğitimine yönelmemde sonsuz katkıları bulunan, tez konusu belirlenmesinden bitimine kadar geçen tüm süreçte her türlü yardımını ve desteğini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Tez Savunma Jürisinde yer alarak tezime ilgili değerlendirmelerde bulunan ve bilgi birikimlerini paylaşan değerli hocalarım Doç. Dr. Şule EGÜZ ve Dr. Öğretim Üyesi Özcan EKİCİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her evresinde maddi ve manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, başta annem Habibe KARABULUT, babam Osman KARABULUT ve kardeşlerim Mesut KARABULUT ve Kübra KARABULUT olmak üzere aileme sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Nimet KARABULUT

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEPREM SONRASI TRAVMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

KARABULUT, Nimet

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Ağustos-2023, IX+ 66 sayfa

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin cinsiyet, öğrenim durumu, afet eğitimi alma durumu ve deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek amaçlanmıştır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda araştırmada nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli iki depremde etkilenen 11 ilde ikamet eden depremi yaşamış sosyal bilgiler öğretmenliği lisans mezunu durumunda olup atama bekleyen sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise evrende yer alan sosyal bilgiler öğretmen adayları arasından olasılığa dayalı örneklem türlerinden olan “Basit Seçkisiz Örnekleme” yöntemi ile belirlenen 226 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini elde edebilmek için iki farklı veri toplama aracından yararlanılmıştır. Veri toplama araçları “Kişisel Bilgi Formu” ve “Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği” dir. Araştırmada veri toplama araçları ile toplanan veriler normal dağılım göstermesinden dolayı aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplamaları ile Bağımsız Örneklem t-Testi ve ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin cinsiyet, öğrenim durumu, afet ile ilgili eğitim alma ile deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayları, Travma, Deprem.

ABSTRACT
DETERMINATION OF POST-EARTHQUAKE TRAUMA LEVELS OF
SOCIAL STUDY TEACHERS

KARABULUT, Nimet
M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Social Studies Education
Advisor: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU
August, 2023, IX+66 pages

In the study, it was aimed to determine the post-earthquake trauma levels of social studies teacher candidates. In addition, it was aimed to determine whether the trauma levels of the social studies teacher candidates after the earthquake show a significant difference according to the variables of gender, education level, disaster education status and knowledge about what to do before, during and after the earthquake. In line with the stated purposes, the survey model, one of the quantitative research designs, was used in the research. The universe of the research consists of social studies teacher candidates who are pending assignment, social studies teacher candidates who have lived in 11 cities affected by two earthquakes in Kahramanmaraş in 2023 and who have experienced the earthquake, and students who are studying social studies teaching at undergraduate and graduate levels. The research sample consists of 226 social studies teacher candidates determined by the "Simple Random Sampling" method, which is one of the probability-based sampling types among the social studies teacher candidates in the universe. Two different data collection tools were used to obtain the data of the study. Data collection tools are "Personal Information Form" and "Post-earthquake Trauma Level Determination Scale". Since the data collected with data collection tools in the study showed normal distribution, they were analyzed using arithmetic mean and standard deviation calculations, Independent Samples t-Test and ANOVA. In the study, it was determined that the post-earthquake trauma levels of social studies teacher candidates were moderate. In addition, it was determined in the study that the post-earthquake trauma levels of the social studies teacher candidates differed significantly according to their gender, education level, education about the disaster, and their knowledge about what to do before, during and after the earthquake.

Key Words: Social Studies, Teacher Candidates, Trauma, Earthquake.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR/SEMBOLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Sayıtlar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II	6
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Travma.....	6
2.2. Travmatik Olaylar ve Sınıflandırılması	7
2.3. Travmadan Etkilenme Düzeyini Arttıran Faktörler	7
2.4. Travma İle İlişkili Ruhsal Bozukluklar	9
2.4.1. Akut Stres Bozukluğu	9
2.4.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu	9
2.4.3. Majör Depresyon	10
2.4.4. Dissosiyatif Bozukluklar.....	11
2.4.5. Travmatik Yas.....	11
2.5. Afet	12
2.6. Doğal Afetler ve Etkileri.....	14
2.6.1. Deprem ve Etkileri.....	14
2.6.2. Deprem Travmasının Çocuk ve Ergenlere Etkileri.....	15
2.7. İlgili Araştırmalar	17
BÖLÜM III.....	25

YÖNTEM	25
3.1. Araştırmanın Modeli.....	25
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	25
3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması	26
3.4. Veri Toplama Araçları	27
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	27
3.4.2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	27
3.5. Verilerin Analizi	28
BÖLÜM IV	30
BULGULAR VE YORUMLAR	30
4.1. Deprem Sonrası Travma Düzeylerine İlişkin Bulgular	30
4.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular	31
4.3. Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular.....	33
4.4. Afetle İlgili Eğitim Alma Değişkenine İlişkin Bulgular.....	36
4.5. Deprem Öncesi, Deprem Anı ve Deprem Sonrası Ne Yapılması Gerekliği Hakkında Bilgi Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	39
BÖLÜM V	43
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	43
5.1. Sonuç ve Tartışma	43
5.2. Öneriler	51
KAYNAKÇA.....	53
EKLER	63
EK-1. Kişisel Bilgi Formu	63
EK-2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	64
EK-3. İzinler	65

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri	26
Tablo 2. Veri toplama araçlarının çarpıklık ve basıklık değerleri	28
Tablo 3. Aritmetik ortalama değerlendirme aralıkları	29
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikî Bulgular	30
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Analiz Bulguları.....	31
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Öğrenim Durumuna Göre Analiz Bulguları	33
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Afet İle İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Analiz Bulguları.....	37
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Deprem Öncesi, Deprem Anı Ve Deprem Sonrası Ne Yapılması Gerektiği Hakkında Bilgi Durumuna Göre Analiz Bulguları.....	39

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. TSSB belirtileri.....	10
Şekil 2. Bireylerin afetlerden etkilenme biçimleri ve seviyeleri	13
Şekil 3. Veri toplama süreci.....	27

KISALTMALAR/SEMBOLLER LİSTESİ

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

f: Frekans

n: Sayı

p: Anlamlılık Derecesi

S: Standart Sapma

sd: Serbestlik Derecesi

t: t değeri (Bağımsız Örneklem t-Testi İçin)

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

vd.: Ve diğerleri

‰: Yüzde

$\bar{x}$: Ortalama

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları ve araştırma konusu ile ilgili önemli tanımlar açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

24 Ocak 2020 tarihinde saat 20.55'te Elazığ ilinin Sivrice ilçesinde, derinliği 8.05 km, şiddeti 6.8 olan bir deprem meydana gelmiştir. Elazığ dışında çevre illerden de yoğun bir şekilde hissedilen deprem, Malatya ve Diyarbakır illerinde de büyük hasara yol açmıştır (AFAD, 2020). 20,4 saniye süren depremde; 41 kişi yaşamını kaybetmiş, 1466 kişi yaralanmış, 263 bina tamamen yıkılmış ve 7.698 bina ağır hasar almıştır. Depremden sonraki bir ay içerisinde şiddeti 4'ten büyük 24, toplam 2.795 artçı deprem meydana gelmiştir (AFAD, 2020). Ayrıca 2023 yılının Şubat ayında Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem yaşanmıştır. Meydana gelen depremlerin sadece bölgesel değil ulusal çapta ekonomik, toplumsal ve travmatik etkileri olmuştur.

Bireylerin fiziksel ve ruhsal varlığına farklı şekillerde zarar veren her türlü olay veya durum anlamında kullanılan "travma" kavramı 19. yüzyıla kadar sadece fiziksel travmalar için kullanılmıştır. Travmanın ruhsal etkilerinin de olabileceği fikri savaş yaşantısı olan askerlerde gözlemlenen belirtiler ile ortaya çıkmıştır (Kokurcan ve Özsan-Hüseyin, 2012). Travmayı hayati tehlike barındıran kaza ve felaketler sonucunda bireylerde ortaya çıkan durum olarak tanımlayan Freud, travma nevrozunun kaynağını olaylara hazırlıksız yakalanma ve hissedilen korku olarak açıklamıştır (Freud, 1955, 1987; akt. Özten ve Hızlı-Sayar, 2015). İlk kez DSM-3'te tanımlanan travma kavramı, hemen herkes için rahatsızlık veren olumsuz durum ve olaylarla ilişkilendirilmiştir. Travma DSM-5'te Travma ve Stresörlerle İlişkili Bozukluklar bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanmış; travmatik durumla doğrudan, dolaylı ve tanık olarak karşılaşmak, cinsel şiddet, mesleki maruziyetler de tanıma dâhil edilmiştir (Çolak vd., 2010).

Travmaya yol açan olaylar farklı kaynaklarda farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan en yaygınları; insan eliyle ortaya çıkan travmalar, doğal afetler, kazalar; bireysel travmalar, toplumsal travmalar; tekil travmalar, süregelen travmalar sınıflandırmalarıdır. Farklı travmatik olaylar incelendiğinde, etkilenen kişi

sayısının fazlalığı, uzun süreli toplumsal etkileri ve bir sürece yayılması nedenleriyle üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biri depremlerin neden olduğu travmadır (Aker, 2012).

Doğal afetler içinde etkilediği kişi sayısı bakımından ülkemizde ve Dünya da ilk sırada olan deprem felaketi, farklı doğal afetlere de yol açabilmekte; can kaybına, yaralanmalara, yapısal, ekonomik, toplumsal ve psikolojik sorunlara neden olmaktadır (Altun, 2018). Depremler meydana geldikleri coğrafyada yaptıkları fiziksel ve yapısal yıkımın dışında bireylerin hayatlarını derinden sarsan ve ciddi ruhsal etkiler bırakan bir afettir (Süzen, 2015). Doğal afetler içerisinde en fazla zarar ve yıkıma neden olan depremlerin son 20 yılda %80'i Çin, Japonya, İtalya, Peru, İran, Türkiye, Şili, Pakistan ve SSCB ülkelerinde gerçekleşmiştir. Bir deprem ülkesi olarak anılan Türkiye'de, nüfusun %95'inin, endüstriyel yatırımların %75'inin deprem kuşağı üzerinde olması depremin fiziksel, toplumsal ve psikolojik etkilerini arttırmaktadır (Aker, 2006).

Ansızın meydana gelen depremlerin yarattığı enkaz, ölüm ve yaralanma bireylerde travmatik etkiler yaratırken; yapısal, ekonomik ve toplumsal sorunlara da yol açmaktadır (Sabuncuoğlu vd., 2003). Deprem travmasının yarattığı olumsuz psikolojik durumlar depremden hemen sonraki şok anında seyrek ortaya çıkarken, ilerleyen zamanlarda akut ve kronik bozukluklara yol açabilmektedir (Kurt ve Gülbahçe, 2019). Deprem felaketinin neden olduğu ruhsal bozuklukların başında Travma Sonrası Stres Bozukluğu gelmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu dışında deprem travması yaşamış kişilerde; Akut TSSB, depresyon, kaygı bozuklukları, patolojik yas tepkileri de ortaya çıkmaktadır (Karabulut ve Bekler, 2019). Deprem felaketini yaşayan her bireyde depremin olumsuz ve travmatik etkileri aynı yoğunlukta olmamaktadır. Depremden etkilenme düzeyinin artmasında; cinsiyet, eğitim düzeyinin düşük olması, enkaz altında kalma, yaralanma, depremde yakın kaybının varlığı ve ev yıkımı değişkenleri etkilidir (Ataç ve Özsezer, 2021).

Depremin neden olduğu travmanın olumsuz sonuçları yetişkinlerde ve çocuklarda farklı seyretmektedir. Tüm insanlar için zor olan bu durum çocuklar için aynı zamanda karmaşıktır (Kalyoncu, 2003). Çocuklar olayları algılama, değerlendirme ve kendilerini ifade etmede yetişkinlere göre deneyimsiz olduklarından deprem gibi yıkım ve ölüm ile sonuçlanan olaylardan daha fazla etkilenirler (Nakajima, 2012). Sorunlarla başa çıkma stratejilerinin tam olarak gelişmemesi de çocukların depremin travmatik etkilerini daha şiddetli hissetmelerine neden olmaktadır (Bulut, 2009).

Bireylerin can güvenliklerini tehdit eden ve yaşam standartlarını olumsuz etkileyen deprem felaketi, çocuk ve ergenlerde ciddi fiziksel, duygusal ve psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (Kalyoncu, 2003). Çocuklar deprem felaketinden sonra huzursuz, kaygı, korku, kendini ifade edememe ve yas tepkileri verebilmektedir. Tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi çocuk ve ergenlerde de travma sonrası stres bozukluğu, majör depresyon ve kaygı bozuklukları depremden sonra en çok görülen ruhsal bozukluklardır (Özkan ve Çetinkaya- Kutun, 2021). Depremden sonra yaşadıkları yerden uzaklaşmak zorunda kalan ve yakınlarını kaybetme riskini fark eden çocuklarda umutsuz, güvensiz ve karamsar bir ruh hali oluşabilmektedir. Kaygı, yoğun korku, panik atak, uyku sorunları, ebeveyninden ayrı kalamama, kapalı alana ve eve girmek istememe depremden sonra çocuklarda en yaygın görülen sorunlardır (Ataç ve Özsezer, 2021).

Son yıllarda Türkiye’de şiddetleri ve etki güçleri toplumsal nitelikte olan pek çok deprem meydana gelmiştir. Yaşanan ve yaşanması beklenen büyük depremlerin bireyler ve toplumlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmektedir. Ülke coğrafyası incelendiğinde önemli bir bölümünün deprem riski taşıdığı bilinmekte, bu durum depreme ve onun yaratacağı yıkıcı etkilere karşı önlem almayı zorunlu hale getirmektedir (Tuncer vd., 2021).

Engellenmesi mümkün olmayan depremlere hazırlıklı olmak depremin olumsuz etkilerine karşı yetişkinlere göre daha hassas olan çocukların bedensel ve ruhsal sağlıklarının korunması için oldukça önemlidir. Depremin çocuklar üzerindeki travmatik etkilerini incelemek, travmatik etkileri güçlendiren unsurların farkında olmak, deprem yaşantısı olan çocukların travmayla nasıl başa çıktığını belirlemek ebeveynler, öğretmenler ve ruh sağlığı uzmanlarına depremin olumsuz etkileriyle başa çıkma noktasında yol gösterici olacaktır. İfade edilen durumlardan dolayı “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travmaları ne düzeydedir? sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin cinsiyet, öğrenim durumu, afet eğitimi alma durumu ve deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği

hakkında bilgi durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterme durumunu belirlemek amaçlanmıştır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travmaları ne düzeydedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri öğrenim durumu değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri afet ile ilgili eğitim alma değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumu değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Deprem felaketi Türkiye’de her dönem için ciddi ve önemli bir konudur. Son yıllarda yaşanan deprem felaketlerinin büyüklüğü hem bölgesel hem de kitlesel sonuçlara yol açmıştır. 1999 Marmara Depreminden sonra travma ve travma sonrası stres bozukluğu kavramları üzerinde yapılan araştırmalar yaygınlaşmasına rağmen depremin travmatik etkileri üzerine yapılan yeterli sayıda araştırma olmadığı fark edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde özellikle deprem sonrası yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunda yetişkin popülasyonla çalışıldığı fark edilmiş, çocukluk ve ergenlik döneminde olan öğrenciler ile yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmiştir. Oysa depremin ciddi bir travmatik olay olduğu ve uzun süreli psikolojik sorunlara yol açabileceği bilinmektedir (Fukuda vd., 1999; Yang vd., 2003; akt. İşmen, 2006).

Deprem gibi aniden gelişen bir felaketi anlamlandırmada güçlük çeken çocukların depremden yetişkinlere göre daha çok etkilendikleri; depremden sonra korku tepkileri, uyku bozukluğu, somatik yakınmalar, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon gibi duygusal ve ruhsal sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir (İşmen, 2016). Yapılan araştırmalar kısmen çocuklar düzeyinde bu durumu ortaya çıkardığı anlaşılsa

da yetişkin düzeyinde öğretmen adayı temelinde çalışmaların sınırlı olduğu belirlenmiştir. Mikro düzeyde sosyal bilgiler öğretmen adayları bağlamında herhangi bir çalışmaya da rastlanılmamıştır. İfade edilen bağlamlar yapılan araştırmanın özgünlüğünü ve alanyazın açısından önemini ortaya koymaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli iki depremde etkilenen 11 ilde (Kahramanmaraş, Adıyaman, Hatay, Malatya, Gaziantep, Kilis, Elazığ, Adana, Osmaniye, Diyarbakır, Şanlıurfa) ikamet eden depremi yaşamış sosyal bilgiler öğretmenliği lisans mezunu durumunda olup atama bekleyen sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrenciler ve Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği'nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

- Araştırmada lisans mezun durumunda olup atama bekleyen sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans ve lisansüstü öğrencilerin veri toplama araçlarındaki sorulara içten, samimi, objektif ve gerçeği yansıtacak şekilde cevap verdikleri,
- Araştırmada deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin araştırmanın konu, amaç, alt problemlerine uygun verileri toplayabilecek içerikte olduğu, araştırmanın sayıtları olarak kabul edilmiştir.

1.6. Tanımlar

Travma: Bireylerin ruhsal ve fiziksel varlıklarını farklı biçimlerde sarsan, yaralayan ve iz bırakan her türlü olay veya durum (Özen, 2017).

Deprem Travması: Deprem felaketini doğrudan ya da dolaylı olarak yaşayan bireylerde görülen bedensel, sosyal ve psikolojik tepkilerin tümü (Taşcı ve Özsoy, 2021).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Travma

Travma Yunanca kökenli olup fiziksel fayda anlamına gelir. Fiziksel travma ve psikolojik travma olmak üzere iki farklı anlamda kullanılmaktadır (Bilgiç, 2011). Ruhsal travma, kişinin çaresizlik ya da çaresizlik duygularıyla karşı karşıya kalmasıyla ortaya çıkar (Öztürk, 2017). Travma, kişinin başa çıkma mekanizmalarını aşan, kaçınılmaz düzeyde stres yaratan olayların sonucu olarak ifade edilmektedir (Kâhil, 2016). Travmatik olay ise kişinin bireysel olarak yaşadığı ya da tanık olduğu, yaşamını kaybetme ya da sonlandırma riski taşıyan, fiziksel sağlığını olumsuz yönde etkileyen olay olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Hayat herkes için normal bir akış durumu söz konusudur. Bu akış sürecinde kişiler çeşitli stresli olay ve durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Günlük yaşamda stresli yaşam olaylarıyla baş etmek için çeşitli stratejiler vardır. İnsanlar stresli durumlarla başa çıkmak için farklı stratejiler kullanarak bir denge durumuna ulaşırlar. Travmatik olaylar günlük stresli durumlardan farklılık göstermektedir (Kardaş, 2013).

Günlük yaşamda yaşanan şok, korku, mutsuzluk, dehşet ve değersizlik duyguları gibi duyguları tahrik eden durumlar, travmatik olaylar bireyin başa çıkma stratejilerini sekteye uğratmaktadır (Kardaş, 2013). Doğal afetler, savaş, ihmal, istismar, tecavüz, zorunlu kapatma, ebeveyn kaybı, yas, kazalar, olumsuz çocukluk deneyimleri, sağlık sorunları vb. gibi travmatik olaylardır (Bilgiç, 2011). İnsanlar bu tür travmatik olayları üç şekilde deneyimleyebilirler: Doğrudan, tanık olarak ve dolaylı olarak. Bu olaylar kişinin baş etme yeteneğini aşar ve kısa veya uzun süreli psikolojik sıkıntıya neden olur (Aker, 2012).

Travmatik olaylar kişinin kendisi ve dünyasıyla ilgili değerleri, yaşamını ve fiziksel bütünlüğünü tehdit eder. Aynı zamanda kişinin kendine ve evrene karşı duyduğu temel güven duygusunu zedeler. Travmatik olaylar sonrasında kontrol kaybı yaşayan bireyler kendilerini aciz ve yetersiz, içinde yaşadığı dünyayı da tehlikeli olarak algırlar (Güven, 2010). Travmatik olaylar depresyon, anksiyete bozuklukları, madde kullanımı ve bağımlılığı, TSSB ve dissosiyatif bozukluklar gibi birçok zihinsel sağlık sorununa yol açabilir. Travmanın en belirgin duygusal etkilerinden bazıları travmatik

olay sırasında ve sonrasında kaygı, çaresizlik, depresyon, öfke, suçluluk, utanç, düşük özgüven ve kimlik sorunlarıdır (Öztürk, 2017).

2.2. Travmatik Olaylar ve Sınıflandırılması

İnsanların yaşamlarını tehdit eden, bütünlüklerini etkileyen olaylar travmatik olaylardır. Travmatik bir olay sırasında veya sonrasında bir kişi şok, korku, dehşet, korku, çaresizlik, utanç gibi duygusal ve psikolojik tepkiler ortaya çıktığında bu olaylar ruhsal travmatik olaylar olarak tanımlanır. DSM V, ruhsal travma, ölüm veya ölüm tehdidi, ciddi yaralanma, cinsel şiddete maruz kalma veya tanık olma sonucunda ortaya çıkabileceğini belirtmektedir (Aker, 2012). Travmaya olay ve durumlar literatürde farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan en yaygın olanları şunlardır:

1. A. İnsan elinden meydana gelen kasıtlı olaylar; şiddet, taciz, kaçırılma, yaralanma,
B. Doğal afetler; deprem, sel, volkanik patlamalar, orman yangınları
C. Kazalar; iş kazaları, trafik kazaları, uçak kazaları
2. D. Bireysel travmatik olaylar; yaralanma, şiddete maruz kalma, ölüm tehdidi
E. Toplumsal travmatik olaylar; deprem, uçak kazaları, savaş
3. F. Tekil travmatik olaylar; kaza geçirmek, afete maruz kalmak
G. Süreğen travmatik olaylar; eş şiddetine maruz kalmak (Aker 2012).

2.3. Travmadan Etkilenme Düzeyini Arttıran Faktörler

Risk faktörleri, kişileri travmatik olaylardan daha ciddi şekilde etkileyen faktörler olarak tanımlanmaktadır. Bu risk faktörleri genel olarak şunlardır: Travmanın türü ve şiddeti bireysel faktörler ve travma sonrası çevresel özellikler olarak sınıflandırılmaktadır (İşmen, 2006). Travmatik olayın birey için subjektif bir anlam taşıması, olayın aniden başlaması, maruz kalmanın süresi ve şiddeti, bireyin yaşamını tehdit etmesi, ölüm riski taşıması, çok sayıda insanı etkilemesi, travmanın türü ve şiddeti insanları travmaya daha duyarlı hale getiren bir risk faktörüdür (Bilgiç, 2011). Bireysel risk faktörleri arasında çeşitli travmatik geçmiş yaşam olaylarına maruz kalma, içe dönüklük, bağımlı kişilik yapıları, kişisel veya ailede akıl hastalığı geçmişi, cinsiyet, yaş ve alkol ve madde bağımlılığı yer alıyordu. Travmatik bir olaydan sonra ortaya çıkar. Tekrarlayan travmatik olaylar, ebeveynlerden ayrılma, ev ve çevre değişiklikleri, barınma sorunları ve bakım sorunları travma sonrası kişinin çevresinden kaynaklanan

risk faktörleridir (Güven, 2010). Çeşitli bilgi kaynakları incelendikten sonra risk faktörleri Şekil 1'deki gibi özetlenebilir (İşmen, 2006; Dizer, 2008, Güven, 2020; Bilgiç, 2011; Aker, 2012; Kardaş, 2013; Kaya, 2015):

1. Travma ile ilgili risk etmenleri

- Travmanın şiddeti, yoğunluğu, ölüm riski taşıması, yaralanma durumu ve kayıpların fazlalığı
- Travmanın devamlılık göstermesi, süregelen olması
- Travmanın insan eli ile kasıtlı oluşması
- Travma ile ilgili görüntü ve haberlere maruz kalma
- Akut ve süregelen ikincil stresörler
- Toplumsal travma geçmişine sahip olma

2. Kişisel özellikler ile ilgili risk etmenleri

- Kadın cinsiyetinde olma
- Medeni hal; bekâr ya da boşanmış olma
- Çocuk ya da yaşlı olma
- Düşük sosyoekonomik düzey
- Toplumda azınlık kabul edilen gruplarda olma
- Çocukluk çağı olumsuz yaşam olayları ve ruhsal travmaları
- Psikolojik sağlamlık ve dayanıklılık düzeyinin yetersiz olması
- Kişisel ve ailesel psikolojik rahatsızlık öyküsü
- İçer dönük ve dışsal kontrol odaklı kişilik özellikler
- Uygun olmayan başa çıkma stratejilerinin kullanımı

3. Çevre ve ortam ile ilgili risk etmenleri

- Yardım servislerinin yetersizliği ve bu servislere ulaşamama (tıbbi, psikolojik ve sosyal)
- Sosyal ve ekonomik desteğin yetersizliği
- Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkede yaşama
- Göçmen olma
- Barınma ve güvenlik sorunları
- İşsizlik
- Psiko-sosyal müdahale hizmetlerine ulaşamama, hizmetlerin yetersizliği.

2.4. Travma İle İlişkili Ruhsal Bozukluklar

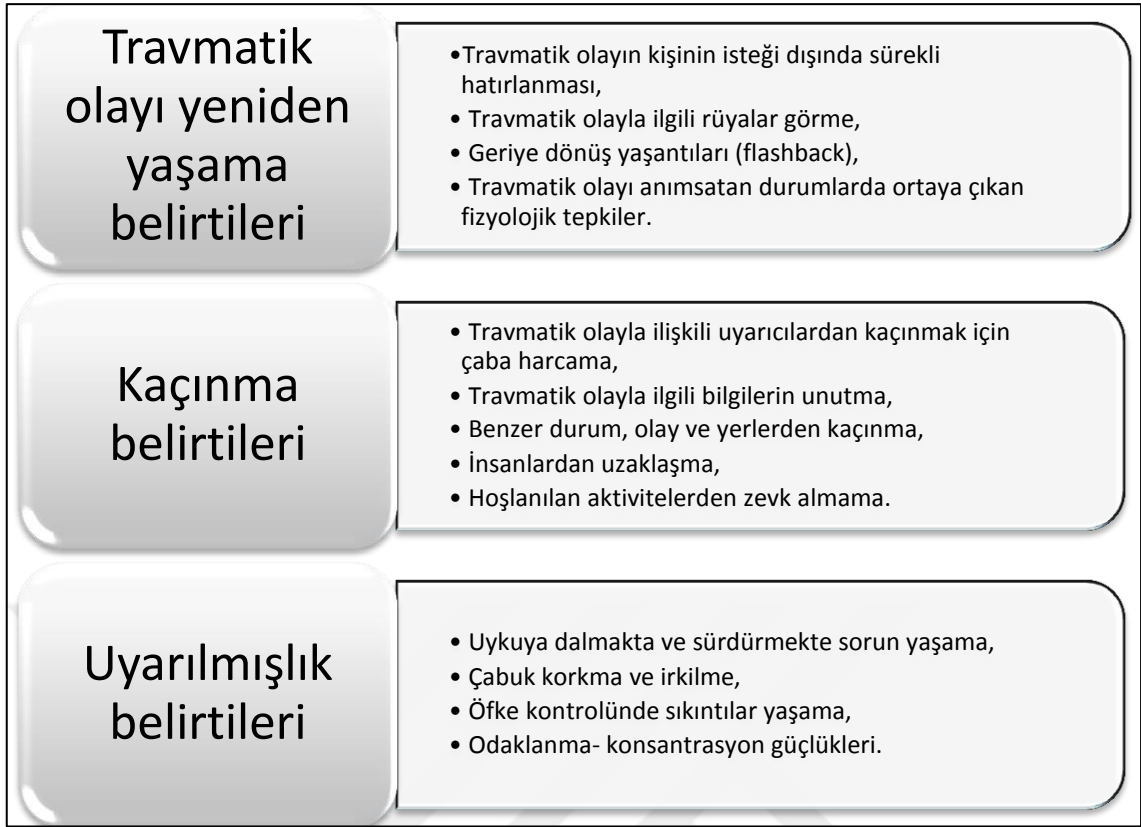
2.4.1. Akut Stres Bozukluğu

Travmatik olay veya durumlardan sonra bireylerde ortaya çıkan psikolojik tepkiler Akut Stres Tepkisi olarak tanımlanmaktadır. Bu tepkiler 30 günden uzun sürmemekte ve korku, kaygı, suçluluk, öfke, uyku sorunları, kaçınma ve bedensel yakınma belirtileri ile kendini göstermektedir (Özen, 2018). Akut Stres Bozukluğu (ASB), travmatik olay veya durumlardan sonra en az 3 gün en çok 4 hafta süren stres belirtileri ile birlikte dissosiyasyon belirtilerinin görüldüğü bozukluktur (Aker, 2012). İlk defa 1994 yılında DSM 4'te tanımlanan ASB tanısının konulması için bireylerde; derealizasyon, depersonalizasyon, dissosiyatif amnezi, hissizlik ve çevrenin algılanmasına bozukluk dissosiyasyon belirtilerinden en az üçünün bulunması gerekmektedir (Özden, 2013).

ASB, olaydan hemen sonra başlar ve bireylerde kendini bilinç bulanıklığı ile şaşkınlık olarak kendini göstermektedir. Dikkat dağınıklığı, travmatik olayla ilgili bilgilerin hatırlanmaması, düşünce akışının yavaşlaması veya hızlanması, yoğun korku, tedirginlik, uyku ve odaklanma sorunları bozukluğunun belirtilerindendir. ASB, genel olarak süreç içinde kendiliğinden düzelmekte ve birey hayatının normal akışına dâhil olmaktadır. Belirtiler 4 haftadan uzun sürerse; tanının tekrardan gözden geçirilmesi ve TSSB, panik bozukluk, kaygı bozuklukları gibi risklerinin düşünülmesi gerekmektedir (Kaya, 2015).

2.4.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Araştırmalar şiddet, cinsel saldırı, savaş ve doğal afetler yaşayan kişilerde TSSB'nin gözlemlendiğini buldu. Travmatik bir olaydan sonra stres tepkisi yaşamak, üç aydan kısa sürüyorsa akut TSSB, üç aydan uzun sürüyorsa kronik TSSB, travmatik olaydan altı ay sonra stres oluyor ve belirtiler başladığında geç başlangıçlı TSSB olarak kabul ediliyor (Özgen ve Aydın, 1999). TSSB belirtileri genel olarak üç ana kümede toplanmaktadır. Bunlar Şekil 1'de gösterilmiştir (Aker, 2012):

Şekil 1. TSSB belirtileri

2.4.3. Majör Depresyon

Fransızca kelime anlamı çökkünlük olan depresyon kişilerde; yaşama yönelik zevk ve istek duyulmaması, geleceğe yönelik olumsuz ve umutsuz bakış açısı, çökkün ruh hali, yinelenen intihar düşünceleriyle kendini gösteren; uyku, yeme ve cinsel sorunlara yol açabilen ruhsal bozukluktur (Sarman, 2012; Özden, 2013). Depresyonun bireylerde ortaya çıkmasının ya da düzeyinin artış göstermesinin altında travmatik olaylara maruz kalma ve stres seviyesinin artışı nedenleri önemli pay sahibidir. Travmatik olaylar depresyona yol açabilecekken, tetikleyici bir özellikte de olabilirler (Aydın, 2016).

Majör depresif bozukluk (MDB) ya da majör depresyon (MD), en sık görülen duygudurum sorunudur. Bir ya da daha fazla epizottan oluşabilen majör depresyon belirtilerinin en iki hafta devam etmesi gerekmektedir. Bu belirtiler iki yıldan uzun sürebilir. Her yaşta görülebilen ancak; 40-50 yaşlarda görülme sıklığı artan majör depresyon kadınlarda iki kat daha fazla görülmektedir. Bu bozukluk bireyin kişisel ve sosyal hayatında bozulmaya ve bireyde belirgin işlevsellik kaybına neden olmaktadır (Aslan vd., 2012; Hocaoglu ve Helvacı-Çelik, 2016).

Ciddi travmatik bir durumlar, bireylerde MD geliştirme riskini arttırmaktadır. Aynı zamanda travmatik kayıpla ortaya çıkan yas tepkileri de MD risk etmenlerindendir. TSSB ile birlikte en sık görülen bozukluk olan majör depresyon, TSSB belirtilerine benzerlik gösterdiği gibi; umutsuzluk, intihar düşünceleri, değersizlik duygusu ve yoğun suçluluk duygusu belirtileriyle TSSB'dan ayırt edilebilir (Özen, 2018).

2.4.4. Dissosiyatif Bozukluklar

Güncel tanımlama ve sınıflandırma sistemleri içerisinde dissosiyasyon; DSM-V de Dissosiyatif Bozukluklar, ICD-10 da Nevrotik, Stresli İlgili Somatoform Bozukluklar başlığı altında yer almaktadır. Dissosiyatif Füg, Dissosiyatif Amnezi, Depersanilizasyon Bozukluğu ve Dissosiyatif Kişilik Bozukluğu tanı ve sınıflandırma sistemlerinde Dissosiyatif Bozukluklar ana başlığının altındadırlar (Balcıoğlu ve Balcıoğlu, 2018).

Uyuşukluk, dalgınlık, kendinde olmama hali, çevrede olan bitenle alakalı farkındalığın azalması, bireyin kendi çevresinden uzaklaşması, kendi çevresinin ona yabancı gelmesi, dış dünya algısında gerçekdışıcılık, bireyin kendine yabancılaşması ve kafa travmasıyla anlamlandırılmayan hafıza sorunları dissosiyatif belirtilerdir (Aker, 2012).

2.4.5. Travmatik Yas

Travmatik yas bireylerin; olağan dışı, beklemediği ya da travmatik olarak anlamlandırdığı kayıplara verdiği tepkidir. Alanyazında travmatik yas; komplikeli yas ve uzun süreli yas tanımlamalarıyla da kavramlaştırılmıştır (Jacobs, 1999; Jacobs vd., 2000; Prigerson vd., 2008; akt. Arıcı, 2014). Normal yas süreci ve tepkileri ile travmatik yas süreci ve tepkilerini birbirinden ayırt etmek gereklidir. İki temel bileşeni olan travmatik yasin ilk bileşeni, yakın kişiden ayrılma kaygısıdır. Bu kaygı bireylerde yakın oldukları kişilerden ve evden ayrılmak istememe, bu durumlardan kaçınma olarak kendini göstermektedir. İkinci bileşen ise, bireyin hayatına uyum sağlayamaması, işlevselliğinin bozulmasıdır. Bu durumda birey sadece kayıpla değil sosyal hayatını, ekonomik durumunu, yaşadığı yeri, işini ve saygınlığını da kaybedebilmektedir (Arıcı-Özcan ve Kaya, 2018).

Travmatik yas; deprem, saldırı, kaza gibi travmatik yaşantılar sonucunda gerçekleşen kayıplardan sonra bireyin travmatik stres ve yas arasındaki etkileşimini ifade etmektedir. Bu iki şiddetli kuvvet arasında kalan birey; yasin normal süreçlerini yaşayamamakta ve bu durum yasin sonlanmamasına, kronikleşmesine neden olmaktadır (Aker, 2012).

2.5. Afet

Afetler ilk andan itibaren insanlarda maddi ve manevi kayıplara neden olur. Ne zaman, nerede, nasıl, hangi şiddette ve ne şekilde meydana geleceği bilinmediği için toplum açısından da büyük tehlike oluşturmaktadır (Yılmaz, 2012). Kavram olarak afet; meydana geldiği coğrafyada büyük tehlike yaratan, can ve mal kaybına neden olan; yapısal, ekonomik, sosyal ve psikolojik yıkımlara neden olan ani olayları ifade eder (Darabek, 1996; akt. Baytar, 2017). Afetler; meydana geldikleri bölgenin gelişmişlik düzeyine ve zamana göre farklı algılayabilmektedir. Aynı olay bir toplum için afet niteliği taşıırken farklı bir toplumu çok etkilemeyebilir ya da geçmiş dönemlerde afet olarak değerlendirilmeyen bir durum sonraki zamanlarda afet özelliği kazanabilmektedir (Altun, 2018).

Kaynaklarına göre, doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olarak ikiye ayrılan afetler; farklı kaynaklarda teknoloji kaynaklı afetleri de barındıracak şekilde üç grupta incelenmektedir. Teknoloji kaynaklı afetleri insan kaynaklı afet içerisinde değerlendiren sınıflandırma alanyazında daha sık kullanılmaktadır. Genel olarak; deprem, sel baskını, çığ düşmesi, toprak kayması, hortum, kasırga, heyelan doğal afet; savaş, terör olayları, ulaşım kazaları, endüstriyel kazalar insan kaynaklı afetlerdendir (Brian vd., 1999; akt. Baytar, 2017). Afetler sadece felakete direkt maruz kalan bireyleri etkilemektedir. Bireylerin afetlerden etkilenme biçimleri ve seviyeleri Şekil 2’de sunulmuştur (Akyılmaz ve Karka, 2011; akt. Karabulut ve Bekler, 2019):

Birinci derece etkilenenler	• Afet bölgesinde yaşayan ve afete maruz kalarak etkilerini doğrudan yaşayan bireylerdir.
İkinci derece etkilenenler	• Birinci derece etkilenen bireylerin yakınları ve aile üyeleridir. Bu bireyler afetten dolaylı olarak etkilenmektedir
Üçüncü derece etkilenenler	• Afetten etkilenen bireylere hizmet ve yardım götürmek için bölgeye giden bireylerdir
Dördüncü derece etkilenenler	• Medya ve kitle iletişim araçları yoluyla afete maruz kalan bireylerdir.

Şekil 2. Bireylerin afetlerden etkilenme biçimleri ve seviyeleri

Afetler meydana geldikleri anda ve sonrasında bireylerde bir tepki oluşturmaktadır. Verilen bu tepkiler; afetin büyüklüğüne ve bireyin afeti anlamlandırma şekline bağlı olarak farklılık göstermektedir. Afet sonrasında meydana gelen süreçler ve bu süreçte bireylerin verdiği tepkiler dört bölümde açıklanmaktadır.

1. Psikolojik şok süreci; yoğun olarak ilk 24 saatte meydana gelmekle birlikte daha uzun da sürebilen, bireylerde; ağlama, titreme, unutkanlık, katılaşma gibi fizyolojik tepkilerin olduğu süreçtir.
2. Tepki süreci; bireylerin, sinir, öfke, güvensizlik, korku gibi psikolojik tepkiler verdiği, afetten iki-altı gün sonrasında yaşanan süreçtir.
3. Farkındalık süreci; yas sürecinin başladığı, duyguların daha yoğun yaşandığı, çatışmaların olduğu bu süreç yaklaşık olarak afetten bir hafta sonra başlamaktadır.
4. İyileşme süreci; afetin hayatın bir parçasının olduğunu anlama ve kabullenmenin olduğu süreçte bireyin direnci azalmaktadır (Özkan ve Çetinkaya-Kutun, 2021).

2.6. Doğal Afetler ve Etkileri

Doğa ile ilişkili, insanların hayatlarına olağan dışı etki eden, toplumlarda can ve mal kayıplarına neden olan olaylar doğal afetlerdir. İnsanların var oluşlarından beri maruz kaldıkları doğal afetlerin sayısı, son yıllarda küresel ısınma ve iklim değişiklikleri nedenleriyle artmaktadır (Aşık, 2021). Doğal afetler; ani (deprem, sel, tsunami, kasırga, volkan patlaması) veya yavaş (erozyon, kuraklık) gelişebilmektedir (Ural, 1996; akt. Baytar, 2017).

Türkiye; jeolojik ve iklim özellikleri nedenleriyle doğal afetlerin sık yaşandığı bir ülkedir. Meydana gelen doğal afetler çok sayıda insanı etkilemekte, fiziki, ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmaktadır. Son 50 yılda Türkiye’de meydana gelen doğal afetler incelendiğinde ilk sırada deprem felaketinin olduğu görülmektedir. Heyelan, sel, su baskını, kaya düşmesi, çığ ve kuraklık Türkiye de en çok meydana gelen doğal afetlerdendir (Bağbancı, 2015).

Doğal afetlerin büyüklüğü; etkilenen insan sayısına, oluşan hasarın büyüklüğüne, can ve mal kaybının fazlalığına göre belirlenmektedir. Şüphesiz doğal afetlerin etkileri incelendiğinde en büyük ve olumsuz sonuç can kaybının ve yaralanmalarının oluşmasıdır. Ülke ekonomileri için büyük bir risk oluşturan doğal afetler; üretim kayıplarına, bütçe açıklarına ve GSMH’lerde azalmalara da neden olmaktadır (Can ve Elçi, 2021). Doğal afetler ilerleyen süreçlerde birey ve toplumlarda psikolojik etkilere neden olmakta, afete doğrudan ve dolaylı olarak maruz kalan bireylerde ruhsal ve psikolojik sorunlar oluşabilmekte, farklı ruhsal rahatsızlıklar meydana gelebilmektedir (Altun, 2018).

2.6.1. Deprem ve Etkileri

Deprem, Türkiye’ de en çok meydana gelen ve en fazla fiziki, ekonomik, sosyal sorunlara yol açan doğal afettir. Şehirleri ve büyük yerleşmeleri etkileyen depremlerin çok fazla sayıda insanı etkilemesi, depremden sonra oluşan sorunların çözümünü geciktirmektedir (Erkan, 2010).

Depremler ani başlangıçları, yıkımları, ölümleri ve yaralanmaları nedeniyle daha da büyük sorunlara neden olur. Artçı sarsıntılar nedeniyle kronik etkiler yaratabilmeleri nedeniyle doğal afetler arasında da özel bir yere sahiptirler (Sabuncuoğlu vd., 2003). Deprem sonrasında bireylerin ve toplumların verdiği tepkiler farklılık gösterir. Bu

farklılıklar; depremin şiddeti, bireylerin kişilik yapıları, toplumsal değerler ve geçmiş deneyimlerden kaynaklanabilir (Nakajima, 2012). Deprem travmasının yol açtığı ruhsal sıkıntılar travma anında nadir olarak ortaya çıkarken ilerleyen dönemlerde daha sık ve rahatsız edici olarak kendini gösterebilir. Bunlar; yoğun bir panik durumu, şok, yoğun kaygı, umutsuzluk, dehşete düşmüş hal ve strese bağlı bozukluklardır (Kurt ve Gülbahçe, 2019).

Hacıoğlu vd. (2002) tarafından yapılan bir araştırmada depremden sonra yaşanan travma sonrası stres belirtilerinin 3 alt tipte olduğu belirtilmiştir. Bunlar; Yeniden Yaşantılama-Duygusal Donukluk, Uyarılmışlık ve Disosiyatif Belirtiler-Kaçınma alt tipleridir. Yeniden yaşantılama-duygusal donukluk alt tipinde depremle ilgili anıların tekrar tekrar hatırlanması, olayı tekrar yaşıyormuş gibi hissetme, duygusal donukluk, gelecekle ilgili olumsuz ve karamsar düşünceler, odaklanma sorunları belirtileri görülürken; uyarılmışlık alt tipinde, depremi hatırlatan kişi, durum ve yerlerle karşılaşınca çarpıntı, terleme, nefes nefese kalma, kolay irkilme, sinirlilik, öfke patlamaları ve uyku sorunları gibi bedensel belirtiler ortaya çıkmaktadır. Dissosiyatif-kaçınma altı tipinde ise bireylerde depremle ilgili rüyalar görme, depremi hatırlatan yer ve durumlardan kaçınma, depremin tamamını veya bir kısmını hatırlamama belirtileri görülmektedir.

2.6.2. Deprem Travmasının Çocuk ve Ergenlere Etkileri

Deprem felaketleri sadece çocukları ve gençleri değil, diğer insanları da etkiliyor. Depremin yarattığı fiziksel ve zihinsel yıkımla karşı karşıya kalan çocuklar, baş etme becerileri daha az gelişmiş olduğundan, olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmakta zorlandıklarından ve olayları kavrayamadıklarından deprem travmasına yetişkinlere göre daha duyarlıdırlar (Sarman, 2012).

Depremlerden yetişkinler kadar çocuklar ve gençler de etkileniyor. Akut stres bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, disosiasyon, anksiyete bozuklukları, travmatik yas gibi psikiyatrik bozukluklara neden olabilir (Kukuoğlu, 2018). Depremin aniden gerçekleşmesi, depremde yakınına kaybetme, evin hasar görmesi ve deprem nedeniyle alışılan çevreden uzak kalma çocuk ve ergenlerde geleceğe yönelik umutsuzluk ve karamsarlık duygularını geliştirebilmektedir. Depremin tekrarlanmasından duyulan kaygı, ebeveyninden ayrılma korkusu, kapalı alanda kalma

istememe, panik atak, uyku ve bağımlılık sorunları ile birlikte ergenlerde ölüm korkusu da depremden sonra karşılaşılan problemlerdendir (Ataç ve Özsezer, 2021).

Çocuk ve ergenlerin deprem yaşantısına verdiği tepkiler ve depremden etkilenme biçimlerinde, içinde bulundukları gelişim döneminin de etkisi bulunmaktadır. 0-17 yaşı kapsayan çocukluk dönemi; bebeklik, okul öncesi (oyun), okul ve ergenlik olarak dört döneme ayrılmakta; aynı olaya farklı gelişim dönemindeki çocuklar farklı tepkiler oluşturmaktadır (Karabulut ve Bekler, 2019).

Bebeklik Dönemi (0-1 Yaş): Bu dönemde bebekler fiziksel olarak yaralanmadıkları sürece ebeveyn ve bakıcılarının tepkilerinden dolayı olarak etkilenebilmektedir. Ebeveyn ve bakıcıların kaygı düzeyleri ve stres tepkileri bebeklerde güvenlik geliştirebilmekte ve bağlanma sorunlarına yol açabilmektedir. Bebekler bu dönemde deprem gibi bir afet karşısında; yeme ve uyku düzensizlikleri, ağlama nöbetleri yaşayabilmekte, yatıştırılmaları güçlenebilmektedir (Özkan ve Çetinkaya, 2021).

Okul Öncesi-Oyun Dönemi (2-5 Yaş): Bebeklik dönemine göre farkındalık düzeyi artan çocuklarda depremin neden olduğu kayıp ve yaşamlarındaki değişikliğe karşı kaygı ve mutsuzluk görülebilmektedir. Duygu ve düşüncelerini ifade etme becerisi gelişmemiş olan çocuklarda; ebeveyne aşırı bağımlılık, ebeveynden ayrılmak istememe, uyku bozuklukları, kabuslar görme, nedensiz ağlama nöbetleri, karanlıktan korkma, parmak emme, altına kaçırma, bebeksi konuşma, yüksek seslere karşı hassasiyet ve somotoform bozukluklar görülebilmektedir (Limoncu ve Atmaca, 2018).

Okul Dönemi (6-11 Yaş): Bu dönemde olayları nedeni ve sonuçları hakkında farkındalıkları gelişen çocuklarda hayatlarındaki değişimlere karşı daha gerçekçi bir bakış açısı geliştirmektedirler. Okul, okul arkadaşları ve öğretmenlerin bu dönemde çocuklar için çok önemli olması, deprem nedeniyle okuldan uzaklaşmak zorunda kalan çocukları psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Akademik olarak; odaklanma sorunları, okul başarısında düşüş, devamsızlık sorunları da bu dönemde çocukların yaşadığı sorunlardandır. Bu dönemde yetişkinlerin deprem karşısında çaresiz kaldıklarını gözlemeyen çocuklarda yetişkinlere karşı güvensizlik ve inanç eksikliği yaşanabilmektedir (İşmen, 2001; Karabulut ve Bekler, 2019).

Ergenlik Dönemi (12-17 Yaş): Hem ergenlik döneminin verdiği fiziksel, duygusal sorunlara uğraşan hem de deprem gibi bir felaketi yaşayan çocuklarda bu dönem yoğun duygu patlamaları görülebilmektedir. Çocuklarda; öfke sorunları, agresif ve saldırgan davranışları artabilirken, geride kalmaktan kaynaklı suçluluk duygusu da oluşabilmektedir. Bu dönemde de uyku bozuklukları, uykuya dalmakta zorlanma, kâbuslar görme sorunları sıklıkla yaşanmaktadır. Fiziksel şikâyetler, yeme bozuklukları, kendine zarar verme düşünceleri, bağımlılık geliştirme, yalnızlık, depresif ruh hali ve kendini yalnızlaştırma çocuklarda bu dönemde karşılaşılabilecek sorunlardandır (Limoncu ve Atmaca, 2018).

Aynı felaketi yaşamış çocuk ve ergenler bu felaketten farklı düzeylerde etkilenmekte ve farklı tepkiler verebilmektedir. Çocuk ve ergenlerin depremden etkilenme düzeylerini ve depreme olan tepkilerini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. İlk olarak ailenin tepkisi çocukların deprem tepkileri üzerinde önemli bir etkidir. Ailenin yoğun korku ve kaygı yaşaması çocuk deprem anını yaşamamış olsa da olumsuz tepki geliştirmesine neden olabilmektedir. Yakın çevrede çok fazla kayıp ve zarar gören kişinin olması, kadın cinsiyeti, depremden önceki olumsuz ve travmatik yaşantıların varlığı, depremin dolaylı etkileri, aileden uzak kalma, olumsuz aile ilişkileri, sosyoekonomik durumun düşük olması ve yetersiz sosyal destek çocuk ve ergenlerin depreme olan tepki düzeyini etkileyen diğer faktörlerdir (Kıratlı 2001; Sarman, 2012).

2.7. İlgili Araştırmalar

2. Dünya Savaşı ve Vietnam Savaşı'nın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin incelenmesi travma konulu çalışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. Türkiye'de travma konusuyla ilgili araştırmalara Marmara Depreminden sonra odaklanılmıştır (Kardaş, 2013). Deprem felaketinden sonra yapılan araştırmalar genel olarak psikopatoloji odaklı olup, bu araştırmalarda bireylerde meydana gelen ruhsal ve duygusal sıkıntılar üzerine çalışılmıştır. Son zamanlarda travmadan sonra bireylerde gözlemlenen olumlu değişim ve gelişimi tanımlayan travma sonrası büyüme kavramı da deprem sonrası yapılan çalışmalara konu edinilmiştir (Akcan, 2018).

Helzer ve arkadaşları (1987; akt. Tanhan ve Kayri, 2013) yaptıkları epidemiyolojik çalışmada TSSB'nin görülme sıklığı erkeklerde %0,5 kadınlarda ise %1-3 bulunmuştur. Ancak geniş kitleleri etkileyen afet durumlarında TSSB geliştirme riskinin %17 arttığı görülmüştür.

Bacanlı ve Ercan'ın (2001) Marmara Depreminden 18 ay sonra üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada; deprem stresiyle başa çıkma yöntemlerinin iyimserlik düzeyine ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan araştırmada kişilerin başa çıkma yöntemlerinin ve iyimserlik düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Berkem ve Bildik (2001) tarafından yapılan araştırmada; 1998 ve 1999 depremleri sonrasında Marmara Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi bölümüne başvuran hastalar yaş, cinsiyet ve tanı açısından analiz edilmiştir. Araştırmada; 1998 yılında başvuran hastaların daha çok iletişim ve dışa atım bozuklukları, 1999 yılında başvuran hastaların ise daha çok kaygı bozuklukları tanısı aldıkları, her iki yılda da hastaneye başvuran hastalar arasında kız çocuklarının daha yüksek orana sahip oldukları görülmüştür.

Sabuncuoğlu ve arkadaşları (2003) tarafından Marmara Depreminden sonra ergenlerle yapılan çalışmada çadır kentte ve kendi evinde yaşama durumunun depresyon ve kaygı düzeyine anlamlı bir etki etmediği görülmüştür.

Baloğlu ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan araştırmada, 17 Ağustos depremini yaşamış üniversite öğrencilerinin; Zorlama, Sakınma ve Aşırı Uyarılmışlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin depremden üst düzeyde olumsuz etkilendikleri, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla TSSB belirtisi gösterdikleri ve akademik başarısı yüksek öğrencilerin akademik başarısı düşük olan öğrencilere kıyasla deprem yaşantısından daha fazla etkilendikleri bulunmuştur.

Giannopoulou ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan araştırmada; 1999 Atina depreminden 6-7 ay sonra, depreme maruz kalan ve depreme maruz kalmayan ancak aynı deprem sonrası olumsuzlukları yaşayan iki grup çocuk, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete ve depresyon belirtilerindeki farklılıklar açısından incelenmiştir. Araştırmaya, 9-17 yaş arası doğrudan depreme maruz kalan 1752, dolaylı maruz kalan 284, olmak üzere toplam 2037 çocuk dâhil edilmiştir. Doğrudan deprem yaşantısına maruz grubun, dolaylı olarak maruz kalan gruba göre önemli ölçüde daha

yüksek anksiyete ve TSSB puanları aldığı görülmüş, depresyon puanlarında anlamlı bir grup farklılığı bulunmamıştır. Her iki gruptaki kızların, erkeklere göre; yaşça küçük çocukların büyük çocuklara göre, önemli ölçüde daha fazla TSSB, anksiyete ve depresif belirti bildirdiği ortaya çıkmıştır.

Ceyhan ve Ceyhan (2006) tarafından Marmara ve Düzce depremlerini yaşamış üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada cinsiyetin, depremde yakınıni kaybetme durumunun ve depremden sonra çadır-prefabrik evde kalma durumunun öğrencilerin, sağlık problemleri, bağımlılık durumları, hafıza problemleri ve korku düzeyine etkisi incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin depremden kaynaklanan sağlık, bağımlılık ve hafıza problemleri yaşamadıkları ancak yüksek korku düzeyine sahip oldukları belirtilmiştir. Depremde yakınıni kaybetme ve çadır-prefabrik evde kalma durumunun öğrencilerin sağlık, bağımlılık ve hafıza sorunlarıyla anlamlı düzeyde ilişkisinin olmadığı, cinsiyetin depremin uzun süreli etkileri üzerinde yordayıcı olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha çok sağlık ve hafıza sorunları yaşadıkları ve korku düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Demirkaya (2007) tarafından yapılan araştırmada; 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin depreme yönelik tutumları cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve yaşadıkları ortam değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin depreme yönelik tutum puanlarının yaş ve yaşadıkları köye göre farklılaşmadığı ancak cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaştığı görülmüştür. Kız öğrencilerin depreme yönelik daha olumsuz bir tutum içinde oldukları, 5. Sınıf öğrencilerinin 7. Sınıf öğrencilerine göre depreme yönelik daha olumlu bir tutum geliştirdikleri belirtilmiştir.

Erkan'ın (2010) deprem yaşantısına sahip olan ve olmayan anaokulu öğrencilerinin duygusal/davranışsal sorunlarını öğretmen gözlemlerinden elde edilen verilerle karşılaştırdığı araştırmasında, deprem yaşantısının duygusal/davranışsal sorunlara anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirtilmiştir.

Bulut (2010) tarafından deprem yaşantısına sahip ve okulları yıkılmış olan çocuklarda TSSB ve bozukluğun alt boyutlarının incelendiği 3 yıllık boylamsal bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin TSSB gösterme oranları yıllara göre %68, %48 ve %39 bulunmuştur. TSSB düzeyi ve belirtilerinin 2. yıldan itibaren düşme eğiliminde olduğu ve cinsiyete göre düşme hızından anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir.

Cerdá ve arkadaşları (2013) tarafından 2010 Haiti Depreminden 2-4 ay sonra yerinden edilmemiş topluluktan, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler kamplarından ve bir toplum kliniğinden olmak üzere rastgele seçilen 1.323 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda şiddetli travma öyküsünün, TSSB ve depresyon riski ile ilişkili olduğu, düşük sosyal desteğin kadınlar arasında TSSB ve depresyon riskini arttırırken; ev yıkımının erkeklerde depresyon riskini arttırdığı görülmüştür.

Bedirli (2014) tarafından Marmara ve Düzce Depremlerinden 14 yıl sonra yapılan araştırmada deprem travmasının kronik psikolojik etkileri incelenmiştir. Araştırmaya katılan yetişkinlerin %12,4'ünde olası TSSB, %7'sinde olası depresyon oranı görülmüştür. Bireylerde TSSB ve depresyon riskini arttıran etmenlerin benzerlik gösterdiği, bu etmenlerin; depreme yönelik korku, düşük eğitim düzeyi, depremde yakınıni kaybetme durumu, geçmiş psikiyatrik hastalık öyküsü olduğu gözlenmiştir.

Ayas ve İskender'in (2014) deprem sonrasında oluşan korkuları inceledikleri araştırmalarında çocukların; ölüm, sakat kalma, anne-babanın ölümü ve anne-babadan ayrılma korkularını yoğun olarak yaşadıkları görülmüştür. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yoğun korku duydukları, depremden sonra anne-babadan ayrı kalan öğrencilerin anne- babadan ayrı kalmayan öğrencilere oranla daha çok korktukları belirtilmiştir.

Tanhan ve Muhba'nın (2015) ilköğretim öğrencilerinin depremi nasıl algıladıklarını inceledikleri araştırmada Van Depremini yaşamış 23 öğrenci ile nitel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda depremden altı ay sonra çocuklarda kapalı alanlara girme korkusu, uykuya dalmakta ve sürdürmekte güçlük ve geleceğe yönelik kaygı verici düşünceye sahip olma sorunlarının olduğu görülmüştür.

Fan ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan Çin'deki Wenchuan Depreminden sonra ergenler arasında travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin boylamsal yörüngelerinin incelendiği araştırmada kadın cinsiyetinin en az bir zaman noktasında daha yüksek TSSB belirtileri geliştirme riski ile korelasyonu olduğu ve ergenlerin TSSB belirtilerinde bir yıl dönümü tepkisi gösterdikleri saptanmıştır.

Chen ve arkadaşları (2015) tarafından Wenchuan Depreminden sonra yapılan boylamsal çalışmada, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme arasındaki çift yönlü ilişki incelemek amacıyla; deprem yaşantısına maruz kalmış 122 yetişkinden, depremden sonra 12 ve 18 ay sonra anketler yoluyla veri toplanmıştır.

Araştırmanın sonunda TSSB ile TSB arasında depremden 18 ay sonra pozitif yönde anlamlı ilişki görülmüştür.

Atılğan'ın (2016) Van-Erciş Depreminde yakın kaybı yaşamış ergenlerin TSSB düzeyi ve yas süreçlerini incelediği araştırmada; kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha fazla davranış problemlerine sahip oldukları ve sosyal işlevsellik düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Yakın kaybı yaşan ergenlerin, kaybedilen kişiyle kurdukları ilişki boyutunun travmatik yas sürecine etki ettiği gözlenmiştir. Aynı zamanda deprem sonrası ergenlerin TSSB düzeyinin lise türüne göre de farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Düze lise ve meslek lisesi öğrencilerinin, Anadolu lisesi öğrencilerine göre travma algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Balcı'nın (2016) depremin olumsuz psikolojik etkilerinin kuşaklararası aktarımını incelediği araştırmada ailesi Gölcük Depremini yaşamış öğrencilerle çalışılmıştır. Ailesi depremi yaşamış ancak kendi deprem yaşantısı olmayan öğrencilerin depremin fiziksel etkilerini vurguladıkları ve depremi kendileri yaşamışçasına içselleştirdikleri gözlenmiştir.

Yoshida ve arkadaşları (2016) tarafından deprem felaketinden sonra ilkokul ve ortaokul öğrencileri ile yapılan araştırmada; cenaze ve anma törenlerine katılan öğrencilerin TSB düzeylerinin, katılmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu, depremin medyadaki yansımalarını daha sık izleyen çocuklarda da büyümenin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çapar (2016) tarafından Marmara Depreminden 16 yıl sonra deprem yaşantısına sahip 187 kişi ile yapılan araştırmada, depremin bireyler üzerindeki etkisi Travma Sonrası Gelişim Modeli çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma sonunda travma sonrası gelişim düzeyleri ile algılanan sosyal destek, olumlu-pozitif duygulanım, kendini açma, travma hakkında konuşma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Liberty ve arkadaşları (2016) tarafından 2011 yılında Yeni Zelanda'da meydana gelen Christchurch depremleri ve sonrasında tsunami felaketini yaşamayan, demografik olarak benzer özellik gösteren bir grup çocukla, erken çocukluk döneminde uzun süreli deprem ve afet sonrası stres deneyimine sahip çocuklar arasındaki davranış sorunları ve TSSB belirtileri incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, depremden sonra okula başlayan deprem ve tsunami yaşantısına maruz kalan çocuklarda önemli ölçüde daha fazla davranış problemi ve travma sonrası stres belirtisi olduğu görülmüştür.

Muldoon ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada; Nepal’de meydana gelen Nisan 2015 depreminden ve bir ay sonraki büyük artçı depremenden etkilenen bölgelerdeki 399 kişi ile deprem deneyimleri, Travma Sonrası Stres ve Travma Sonrası büyüme ölçümlerinin yanı sıra topluluk tanımlama ve kolektif etkinlik ölçümleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonunda; depreme maruz kalma ve etnik grup üyeliğinin artan TSSB belirtileri ile ilişkili olduğu, deprem travması ile TSB arasındaki ilişkinin, topluluk kimliği ve kolektif etkinlik aracılığıyla sağlandığı görülmüştür.

Yabacı (2018) tarafından yapılan araştırmada, 1999 Gölçük Depremini yaşamış yetişkinlerin bağlanma stilleri ve ayrılık anksiyetesi düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada deprem yaşantısı olan ve olmayan 108, toplam 216 kişiye ayrılık anksiyetesi belirti anketi ile erişkin bağlanma biçimi ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; deprem travmasına sahip kişilerin deprem yaşamamış kişilere oranla daha yüksek kaçınan ve kaygılı bağlanma düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Her iki grupta da güvenli bağlanma ile ayrılık anksiyetesi arasında zıt yönlü, kaygılı ve kaçınan bağlanma ile ayrılık anksiyetesi arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Dağlı ve arkadaşları (2018) Van Depremini yaşayan tıp fakültesi öğrencilerinde depremin uzun süreli etkilerinin incelendiği araştırmada çalışmaya katılan öğrencilerin %36.5’nin depremde kaynaklı korkulara sahip oldukları belirtmiştir. Depremden dört yıl sonra yapılan araştırmada öğrencilerin, sağlık sorunları, hafıza problemleri ve bağımlılık geliştirmedikleri gözlenmiştir.

Nobakht ve arkadaşları (2019) tarafından; 2017 İran Depremini yaşayan bireylerin travmatik stres düzeyini etkileyen faktörler; deprem öncesi değişkenler, deprem sırasındaki durum ve deprem sonrasındaki problemler açısından incelenmiştir. 103 kişiyle gerçekleştirilen araştırmada; depreme maruz kalmanın şiddeti ile travma sonrası stres düzeyi arasında pozitif yönde yüksek ilişki olduğu görülmüştür. Peritravmatik ayrışmanın travma sonrası stresin en etkili belirleyici olduğu, deprem anında ve sonrasında peritravmatik ayrışma yaşadığını belirten bireylerin TSSB geliştirmeye karşı daha savunmasız oldukları belirtilmiştir.

Dereli (2019) ortaokul öğrencilerinin deprem kavramını nasıl algıladıklarını incelediği araştırmada; öğrencilerin depremle ilgili bilimsel açıklamalar, depremin oluşumu, depremin oluşum nedenleri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları,

depremle ilgisi olmayan kavram ve ifadelerle depremi ayırtıramadıkları ancak depremin fiziksel ve sosyal etkileri hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Erkin (2019) tarafında yapılan yarı deneysel araştırmada; eğitsel oyunların 5. Sınıf öğrencilerinde depreme yönelik algı ve tutumlarına etkisi incelenmek amaçlanmıştır. Araştırma sonunda; klasik öğretim yöntemleriyle deprem kavramını çalışan kontrol grubunun, eğitsel oyunlarla çalışan deney grubuna göre son test puanlarında anlamlı bir fark gözlenmiştir. Deprem eğitiminin akademik başarı değerlendirmesi sonucunda deney grubunda bulunan öğrencilerin daha yüksek puan aldıkları, ancak tutum puanlarının her iki grupta da benzer olduğu belirtilmiştir.

Kurt ve Gülbahçe'nin (2019) Van Depremini yaşayan 12. sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %19,4'ünün orta-ağır, %1,3'ünün ağır travma sonrası stres belirtileri gösterdiği belirlenmiştir. Öğrencilerin depremi hissetme, depremde yakınlarını kaybetme ve enkaz altında kalıp kalmama durumları ile öğrencilerin TSSB düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Liang ve arkadaşları (2019) tarafından Wenchuan Depreminden sonra yapılan 4 yıllık boylamsal araştırmada daha önce travmatik bir duruma maruz kalmanın dirençli TSSB riskini arttırdığı ve araştırmaya katılan öğrencilerin %17'sinde tekrarlayıcı TSSB olduğu görülmüştür.

Kıvrak'ın (2019) ortaokul ve lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada, deprem eğitimi ve tatbikatının öğrenciler üzerindeki etkisi incelenmiştir. 1.165 kişinin katıldığı araştırmada öğrencilerin deprem eğitimi ve tatbikatı uygulaması öncesi ve sonrası puanlarında deprem hakkındaki bilgi düzeyi olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Çavuş ve Balçın'ın 2020 yılında yaptıkları araştırmada Deprem Eğitim Merkezi Gezisinin ortaokul öğrencilerinin depreme yönelik tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Gezi sonrasında öğrencilerin depreme yönelik tutum puanlarının uygulama öncesindeki puanlarından yüksek olduğu; öğrencilerin deprem öncesi, deprem sırası ve sonrasında yapılması gerekenler hakkında yüksek bilinç oluşturdıkları; gezide uygulama yapmanın gelişimi desteklediği belirtilmiştir.

Taşçı ve Özsoy (2021) tarafından deprem travmasının erken dönem psikolojik etkileri ve risk faktörleri incelenmek istenmiştir. Araştırma, Elazığ depremini yaşamış 284 kişi ile farklı şehirlerde depremi hissetmeyen 76 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda deprem travması yaşamış kişilerin, yaşamayanlara göre; travma sonrası stres bozukluğu kontrol listesi ile peritratmatik dissosiyasyon ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Her iki grubun anksiyete ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Uğur ve arkadaşları (2021) tarafından deprem sonrası ASB tanısı alan kişilerde, travma sırasındaki çözülmenin; anksiyete duyarlılığı, anksiyete düzeyi, algılanan stres ve baş etme stratejilerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırmada travma sırasındaki çözülmeyi en fazla; anksiyete duyarlılığı ile algılanan stres düzeyinin etkilediği görülmüştür. Travma sırasındaki çözülme ile anksiyete arasında pozitif-orta düzey, algılanan stres, olumlu düşünme ve sosyal destek boyutları ile zayıf düzeyde ilişki tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen amaç doğrultusunda araştırmada nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmalarda bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanması amaçlanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020). Bu kapsamda araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli iki depremde etkilenen 11 ilde (Kahramanmaraş, Adıyaman, Hatay, Malatya, Gaziantep, Kilis, Elazığ, Adana, Osmaniye, Diyarbakır, Şanlıurfa) ikamet eden depremi yaşamış sosyal bilgiler öğretmenliği lisans mezunu durumunda olup atama bekleyen sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise evrende yer alan sosyal bilgiler öğretmen adayları arasından olasılığa dayalı örneklem türlerinden olan “Basit Seçkisiz Örnekleme” yöntemi (Keser Özmantar, 2018) ile belirlenen 226 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm kişiler, araştırmaya dâhil olabilmek için eşit şansa sahip (Büyüköztürk vd., 2020) olduğundan dolayı tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyet, öğrenim durumu, afet ile ilgili eğitim alma, deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumu değişkenlerine ilişkin açıklayıcı bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

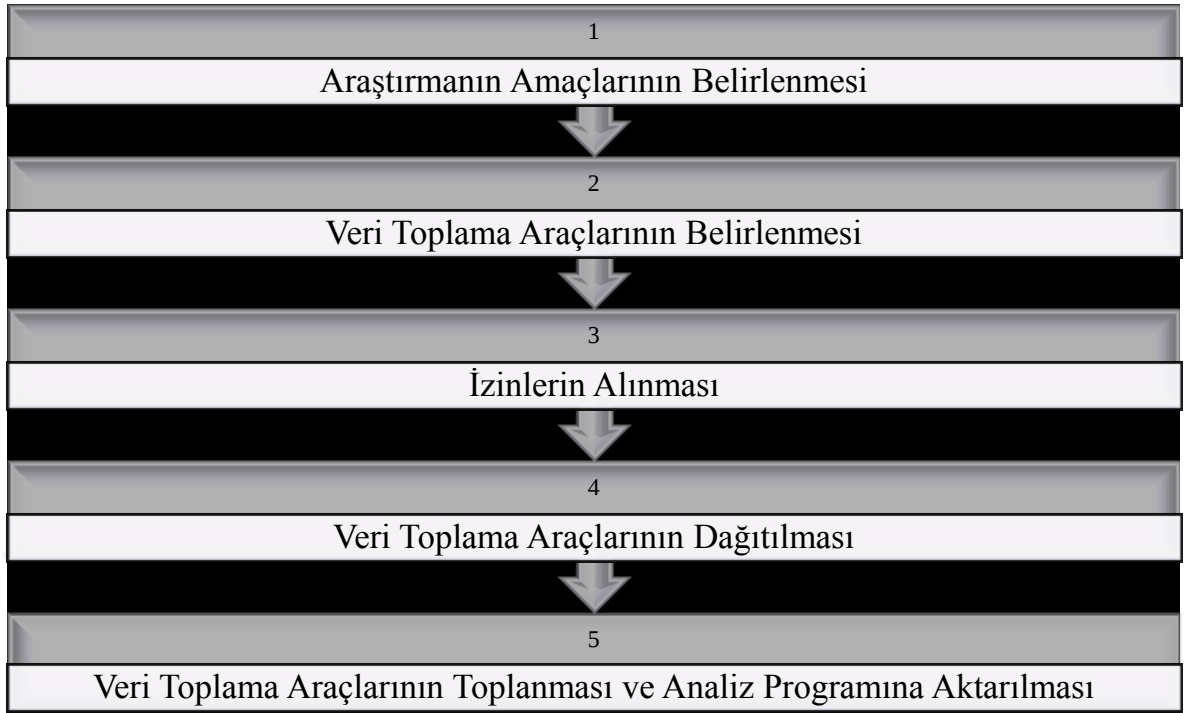
Tablo 1.
Katılımcıların demografik özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	122	54,0
	Erkek	104	46,0
Öğrenim Durumu	Lisans 1. Sınıf	37	16,4
	Lisans 2. Sınıf	32	14,2
	Lisans 3. Sınıf	35	15,5
	Lisans 4. Sınıf	47	20,8
	Lisansüstü	33	14,6
	Mezun	42	18,6
Afet İle İlgili Eğitim Alma	Evet	86	38,1
	Hayır	140	61,9
Deprem Öncesi, Deprem Anı Ve Deprem Sonrası Ne Yapılması Gerektiği Hakkında Bilgi Durumu	Evet	124	54,9
	Hayır	102	45,1
Toplam		226	100

Tablo 1’de öğretmenlerin %54’ünün kadın (n=122), %46’sının erkek (n=104); %16,4’ünün lisans birinci sınıf (n=37), %14,2’sinin lisans ikinci sınıf (n=32); %15,5’inin lisans üçüncü sınıf (n=35), %20,8’inin lisans dördüncü sınıf (n=47), %14,6’sının lisansüstü eğitim öğrencisi (n=33), %18,6’sının ise sosyal bilgiler öğretmenliğinden mezun olan adaylardan (n=42) oluşmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının %38,1’inin afetle ilgili eğitim aldığı (n=86), %61,9’unun ise afetle ilgili eğitim almadığı (n=140); %54,9’unun deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumunun olduğu (n=124), %45,1’inin ise deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumu olmadığı (n=102) Tablo 1’den anlaşılmaktadır.

3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmanın amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerini ölçmek amacı ile bir ölçek kullanılmıştır. İlk aşamada ölçek sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Ölçek sahiplerinden izin alınmasından sonra araştırmanın yapıldığı örneklem grubundaki sosyal bilgiler öğretmen adaylarına online iletişim platformları ve basılı halde doğrudan veri toplama araçları dağıtılmıştır. Dağıtılan veri toplama araçlarının doldurulması sürecinde herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Araştırmanın veri toplama süreci şu şekildedir:

Şekil 3. Veri toplama süreci

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini elde edebilmek için iki farklı veri toplama aracından yararlanılmıştır. Veri toplama araçları “Kişisel Bilgi Formu” ve “Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği” dir.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu’nda öğretmen adaylarının cinsiyet, öğrenim durumu, afet ile ilgili eğitim alma, deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumlarını tespit etmeye yönelik dört madde yer almaktadır.

3.4.2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

Tanhan ve Kayri (2013) tarafından geliştirilen ölçek, 20 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar “Davranış Problemleri” “Heyecansal Sınırlık”, “Duyuşsal”, “Bilişsel Yapı” ve “Uyku Problemleri” şeklindedir. Ölçek beşli likert tipinde olup ters puanlanan maddesi bulunmamaktadır. Tanhan ve Kayri (2013) tarafından ölçeğin Cronbach’s Alfa güvenirlik katsayı değeri “,87” olarak hesaplanırken, yapılan araştırmada bu değer “,94” çıkmıştır. Elde edilen güvenirlik katsayı değerlerinin “,80”

den büyük olması nedeni ile yönetim becerileri ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu (Kalaycı, 2017) kabul edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analiz sürecinde SPSS 25 paket programından yararlanılmıştır. Analiz sürecini başlatmadan önce ilk aşamada toplanan verilerin analizinde hangi testlerin (parametrik/non-parametrik) kullanılması gerektiğini kararlaştırmak için verilerin normal dağılım durumları incelenmiştir. Bu kapsamda toplanan verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2017). Yapılan analiz sonucu erişilen değerler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Veri toplama araçlarının çarpıklık ve basıklık değerleri

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Çarpıklık	Basıklık
Davranış Problemleri	,326	-,499
Heyecansal Sınırlık	,053	-1,044
Duyuşsal	-,024	-,143
Bilişsel Yapı	-,637	-,387
Uyku Problemleri	-,070	-1,072
GENEL	-,040	-,654

Tablo 2 incelendiğinde araştırmanın veri setinde yer alan ölçeğin basıklık ve çarpıklık katsayısı değerlerinin “ ± 1.5 ” aralığında olduğu belirlendiğinden verilerin normal dağılım sergilediği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). İfade edilen durum göz önüne alınarak verilerin analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırmada betimsel istatistiki yöntemlerin yanında parametrik testlerden Bağımsız Örneklem t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tercih edilmiştir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travmalarının ne düzeyde olduğunu belirlemek için araştırma verilerinin aritmetik ortalama ve standart sapma değer hesaplamaları yapılmıştır. Aritmetik ortalama hesaplanırken aşağıda yer alan puan aralıkları ölçüt olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.

Aritmetik ortalama değerlendirme aralıkları

Aralıklar	Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği
1,00-1,79	Bana Hiç Uygun Değil
1,80-2,59	Bana Biraz Uygun
2,60-3,39	Bana Orta Düzeyde Uygun
3,40-4,19	Bana Çok Uygun
4,20-5,00	Bana Tamamen Uygun

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde veri toplama araçları ile toplanan verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular tablolardan yararlanılarak gösterilmiştir.

4.1. Deprem Sonrası Travma Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travmaları ne düzeydedir?” alt problemine yönelik olarak yapılan aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplamaları sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4.
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikî Bulgular

Boyutlar	$\bar{X}$	S
Davranış Problemleri	2,86	1,002
Heyecansal Sınırlılık	3,11	1,188
Duyuşsal	3,33	,886
Bilişsel Yapı	3,91	,952
Uyku Problemleri	3,12	1,246
GENEL	3,26	,901

Tablo 4’te sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun (Ort.=2,86)”, “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun (Ort.=3,11)”, “Duyuşsal” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun (Ort.=3,33)”, “Bilişsel Yapı” alt boyutunda “Bana Çok Uygun (Ort.=3,91)” ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun (Ort.=3,12)” düzeyindedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin genel ortalaması ise “Bana Orta Düzeyde Uygun (Ort.=3,26)” düzeyindedir.

4.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri cinsiyet değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin “Bağımsız Örneklem t- Testi” ile yapılan veri analizi sonucunda ulaşılan veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Cinsiyete Göre Analiz Bulguları

Boyutlar	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	p
Davranış Problemleri	Kadın	122	3,09	1,009	3,779	,00
	Erkek	104	2,60	,929		
Heyecansal Sınırlık	Kadın	122	3,34	1,200	3,269	,00
	Erkek	104	2,83	1,118		
Duyuşsal	Kadın	122	3,55	,893	4,359	,00
	Erkek	104	3,06	,804		
Bilişsel Yapı	Kadın	122	4,08	,818	3,016	,00
	Erkek	104	3,70	1,054		
Uyku Problemleri	Kadın	122	3,37	1,156	3,306	,00
	Erkek	104	2,83	1,290		
Genel	Kadın	122	3,48	,874	4,138	,00
	Erkek	104	3,00	,866		

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 4,138$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 3,779$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen

adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 3,269$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 4,359$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 3,016$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = 3,306$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahip olmasından dolayı kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

4.3. Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri öğrenim durumu değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin “ANOVA” ile yapılan veri analizi sonucunda ulaşılan veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Öğrenim Durumuna Göre Analiz Bulguları

	Öğrenim Durumu	n	$\bar{x}$	S	F	p	Tukey HSD
Davranış Problemleri	1.Lisans 1. Sınıf	37	3,33	,996	5,068	,00	1-5 1-6 2-6
	2.Lisans 2. Sınıf	32	3,21	1,003			
	3.Lisans 3. Sınıf	35	2,94	1,041			
	4.Lisans 4. Sınıf	47	2,76	,940			
	5.Lisansüstü	33	2,63	,980			
	6.Mezun	42	2,41	,816			
	Toplam	226	2,86	1,002			
Heyecansal Sınırlık	1.Lisans 1. Sınıf	37	3,67	1,098	10,529	,00	1-5 1-6 2-5 2-6 3-5 3-6 4-5
	2.Lisans 2. Sınıf	32	3,63	1,086			
	3.Lisans 3. Sınıf	35	3,46	1,265			
	4.Lisans 4. Sınıf	47	3,11	1,073			
	5.Lisansüstü	33	2,20	,879			
	6.Mezun	42	2,62	1,038			
	Toplam	226	3,11	1,188			

Duyuşsal	1.Lisans 1. Sınıf	37	3,86	,802	7,609	,00	1-4
	2.Lisans 2. Sınıf	32	3,66	,792			1-5
	3.Lisans 3. Sınıf	35	3,47	,810			1-6
	4.Lisans 4. Sınıf	47	3,14	,815			2-5
	5.Lisansüstü	33	3,03	,843			2-6
	6.Mezun	42	2,92	,889			
	Toplam	226	3,33	,886			
Bilişsel Yapı	1.Lisans 1. Sınıf	37	4,20	,843	5,903	,00	
	2.Lisans 2. Sınıf	32	4,35	,750			1-6
	3.Lisans 3. Sınıf	35	4,20	,986			2-5
	4.Lisans 4. Sınıf	47	3,76	,968			2-6
	5.Lisansüstü	33	3,58	,889			3-6
	6.Mezun	42	3,50	,927			
	Toplam	226	3,91	,952			
Uyku Problemleri	1.Lisans 1. Sınıf	37	3,53	1,072	5,705	,01	
	2.Lisans 2. Sınıf	32	3,78	1,324			1-6
	3.Lisans 3. Sınıf	35	3,35	1,388			2-4
	4.Lisans 4. Sınıf	47	2,92	1,148			2-5
	5.Lisansüstü	33	2,74	1,105			2-6
	6.Mezun	42	2,59	1,085			
	Toplam	226	3,12	1,246			
Genel	1.Lisans 1. Sınıf	37	3,72	,851	9,411	,00	1-4
	2.Lisans 2. Sınıf	32	3,72	,823			1-5
	3.Lisans 3. Sınıf	35	3,49	,900			1-6
	4.Lisans 4. Sınıf	47	3,15	,846			2-4
	5.Lisansüstü	33	2,81	,784			2-5
	6.Mezun	42	2,81	,755			2-6
	Toplam	226	3,26	,901			3-5 3-6

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geneli açısından anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F= 9,411$; $p= ,00$; $p<,05$). Belirlenen anlamlı farklılık, Lisans 1 ve 2. Sınıftaki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 4. Sınıf, lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca belirlenen anlamlı farklılık Lisans 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F = 5,068$; $p = ,00$; $p < ,05$). “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık, Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca “Davranış Problemleri” alt faktöründe saptanan anlamlı farklılık Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Davranış Problemleri” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F = 10,529$; $p = ,00$; $p < ,05$). “Heyecansal Sınırlık” alt faktöründe saptanan anlamlı farklılık, Lisans 1, 2 ve 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü eğitim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Heyecansal Sınırlık” alt faktörüne ait deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Duyuşsal” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F = 7,609$; $p = ,00$; $p < ,05$). “Duyuşsal” alt faktöründe saptanan anlamlı farklılık, Lisans 1 ve 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca “Duyuşsal” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Duyuşsal” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Bilişsel Yapı” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F = 5,903$; $p = ,00$; $p < ,05$). “Bilişsel Yapı” alt faktöründe saptanan anlamlı farklılık, mezun durumdaki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 1, 2 ve 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü eğitim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Bilişsel Yapı” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 6’da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($F = 5,705$; $p = ,01$; $p < ,05$). “Uyku Problemleri” alt faktöründe saptanan anlamlı farklılık, Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 4. Sınıf, lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile mezun durumdaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu bulgu doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Uyku Problemleri” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

4.4. Afetle İlgili Eğitim Alma Değişkenine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri afet ile ilgili eğitim alma değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin “Bağımsız Örneklem t- Testi” ile yapılan veri analizi sonucunda ulaşılan veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Afet İle İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Analiz Bulguları

Boyutlar	Durum	n	$\bar{X}$	S	t	p
Davranış Problemleri	Evet	80	2,44	,896	-4,967	,00
	Hayır	146	3,09	,982		
Heyecansal Sınırlık	Evet	80	2,80	1,183	-2,958	,00
	Hayır	146	3,28	1,160		
Duyuşsal	Evet	80	2,96	,855	-4,803	,00
	Hayır	146	3,53	,840		
Bilişsel Yapı	Evet	80	3,54	1,094	-4,056	,00
	Hayır	146	4,11	,800		
Uyku Problemleri	Evet	80	2,58	1,222	-5,085	,00
	Hayır	146	3,42	1,160		
Genel	Evet	80	2,87	,879	-5,066	,00
	Hayır	146	3,48	,843		

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -5,066$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre deprem sonrası travma düzeyleri daha düşüktür. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -4,967$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma yaşamışlardır. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -2,958$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -4,803$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Duyuşsal” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -4,056$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -5,085$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı

derecede “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

4.5. Deprem Öncesi, Deprem Anı ve Deprem Sonrası Ne Yapılması Gerektiği Hakkında Bilgi Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumu değişkenine göre istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” alt problemine ilişkin “Bağımsız Örneklem t- Testi” ile yapılan veri analizi sonucunda ulaşılan veriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Deprem Sonrası Travma Düzeylerinin Deprem Öncesi, Deprem Anı Ve Deprem Sonrası Ne Yapılması Gerektiği Hakkında Bilgi Durumuna Göre Analiz Bulguları

Boyutlar	Durum	n	$\bar{X}$	S	t	p
Davranış Problemleri	Evet	124	2,39	,774	-8,916	,00
	Hayır	102	3,43	,950		
Heyecansal Sınırlık	Evet	124	2,61	1,044	-7,684	,00
	Hayır	102	3,70	1,077		
Duyuşsal	Evet	124	2,91	,741	-8,999	,00
	Hayır	102	3,83	,785		
Bilişsel Yapı	Evet	124	3,47	,924	-8,912	,00
	Hayır	102	4,43	,686		
Uyku Problemleri	Evet	124	2,57	1,095	-8,384	,01
	Hayır	102	3,79	1,082		
Genel	Evet	124	2,79	,725	-10,500	,00
	Hayır	102	3,83	,757		

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -10,500$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği

hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha düşük deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -8,916$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -7,684$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -8,999$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Duyuşsal” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -8,912$; $p = ,00$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır ($t = -8,384$; $p = ,01$; $p < ,05$). Anlamlı derecede “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehinedir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve

sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermemesinden dolayı aralarında anlamlı farklılığın olduğu söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak erişilen sonuçlara, araştırma sonuçlarının alanyazındaki araştırmalarla tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun”, “Heyecansal Sınırlık” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun”, “Duyuşsal” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun”, “Bilişsel Yapı” alt boyutunda “Bana Çok Uygun” ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda “Bana Orta Düzeyde Uygun” düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin genel ortalaması ise “Bana Orta Düzeyde Uygun” düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

Kardaş ve Tanhan (2018) yaptıkları çalışma katılımcıların deprem sonrası travma düzeylerinin düşük olduğunu belirlemiştir. Bu durumun çıkmasında Kardaş ve Tanhan’ın (2018) çalışmalarını depremden bir buçuk yıl sonra yapmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Yapılan araştırma bağlamında belirlenen deprem sonrası travma düzeyinin orta düzeyde olması başka bir ifade ile Kardaş ve Tanhan (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlardan yüksek çıkmasında verilerin depremin hemen ardından toplanmasından kaynaklandığı söylenebilir. İfade edilen durumlar deprem sonrası travma düzeylerinin yaşanan deprem sonrası geçen süreden etkilendiği şeklinde değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha yüksek düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermediği

söylenabilir. Bu durum travmatik olaylar karşısında kadın ve erkeklerin farklı dayanıklılık durumlarının olmasından kaynaklandığı söylenabilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha yüksek deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenabilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha yüksek deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermediği söylenabilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Duyuşsal” boyutunda belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha yüksek deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermediği söylenabilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal

bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha yüksek deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada cinsiyete göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen fark, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları erkek sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha yüksek deprem sonrası travma düzeyine sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyete ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geneli açısından anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Belirlenen anlamlı farklılığın Lisans 1 ve 2. Sınıftaki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 4. Sınıf, lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu saptanmıştır. Ayrıca belirlenen anlamlı farklılık Lisans 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasındadır. Saptanan bu sonuç, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği şeklinde değerlendirilebilir. Bu durum travmatik olaylar karşısında bireylerin öğrenim durumlarının etkilediği olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılığın Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu da saptanmıştır. Saptanan bu sonuç dikkate alınarak sosyal

bilgiler öğretmen adaylarının “Davranış Problemleri” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen anlamlı farklılığın Lisans 1, 2 ve 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü eğitim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu da saptanmıştır. Saptanan bu sonuç, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Heyecansal Sınırlık” alt faktörüne boyutuna ait deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği şeklinde değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Duyuşsal” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. “Duyuşsal” boyutunda belirlenen anlamlı farklılığın Lisans 1 ve 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu saptanmıştır. Ayrıca “Duyuşsal” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu da saptanmıştır. Saptanan bu sonuç, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Duyuşsal” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği şeklinde değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Bilişsel Yapı” alt boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen anlamlı farklılığın mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 1, 2 ve 3. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu saptanmıştır. Ayrıca “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile lisansüstü eğitim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu da saptanmıştır. Saptanan bu sonuçlar dikkate alınarak, sosyal bilgiler öğretmen

adaylarının “Bilişsel Yapı” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği ifade edilebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılığın Lisans 2. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile Lisans 4. Sınıf, lisansüstü ve mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen anlamlı farklılık Lisans 1. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile mezun durumundaki sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında olduğu da saptanmıştır. Saptanan bu sonuç, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Uyku Problemleri” alt boyutuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin öğrenim durumu açısından benzerlik göstermediği şeklinde değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre deprem sonrası travma düzeyleri daha düşüktür. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermediği söylenebilir. Bu durum doğal afet gibi travmatik olaylar karşısında bireylerin afet ile ilgili eğitim alma durumunun yaşanan travma düzeyi üzerinde etkili olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Duyuşsal” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeyleri arasında afet ile ilgili eğitim alma durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen fark, afet ile ilgili eğitim alan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü afet ile ilgili eğitim almayan

sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet ile ilgili eğitim alma durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre deprem sonrası travma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre daha düşük deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin benzerlik göstermediği söylenebilir. Bu durum doğal afet gibi travmatik olaylar karşısında bireylerin deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumlarının yaşanan travma düzeyi üzerinde etkili olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Davranış Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Davranış Problemleri” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Davranış Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Davranış Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Heyecansal Sınırlık” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Heyecansal Sınırlık” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Heyecansal Sınırlık” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Duyuşsal” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Duyuşsal” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Duyuşsal” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Duyuşsal” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Bilişsel Yapı” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Bilişsel Yapı” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Bilişsel Yapı” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı

ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Bilişsel Yapı” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna göre “Uyku Problemleri” boyutunda anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Anlamlı derecede “Uyku Problemleri” boyutunda belirlenen fark, deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olan sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine olarak değerlendirilmiştir. Çünkü deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olmayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre “Uyku Problemleri” boyutunda daha düşük düzeyde deprem sonrası travma düzeyine sahiptirler. Ayrıca elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem öncesi, anı ve sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilgi durumuna ilişkin deprem sonrası travma düzeylerinin “Uyku Problemleri” boyutunda benzerlik göstermediği söylenebilir.

Araştırmada çeşitli değişkenlere göre katılımcıların deprem sonrası travma düzeylerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum depremin bireyler üzerinde farklı düzeyde travmatik sonuçlar doğurduğunu ortaya çıkarmaktadır. Taşçı ve Özsoy (2021) tarafından yapılan çalışmada depremi yaşayanların peritratmatik dissosiyasyon ölçeği puanları ile travma sonrası kontrol listesi ölçeğinden aldıkları puanların depremi yaşamayan bireylere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Sönmez (2022) yaptığı çalışmada depremin bireylerin anksiyete, depresyon, bedensel belirti, dissosiyatif, cinsel işlev ve uyku alanında bozukluklar yaşamalarına neden olduğunu raporlamıştır. Kurt ve Gülbahçe (2019) ise yaptıkları çalışmada depremi yaşayanların travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin depremde bir yakınıni kaybetme, depremi hissetme ve enkaz altında kalma değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemişlerdir. Sonuç olarak depremin deprem sonrası psikolojik etkilerin olduğu ve bu etkilerin yıllarca devam ettiğini (Güven, 2010; Bedirli, 2014) göstermektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Yapılan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum dikkate alınarak lisans düzeyinden başlamak üzere öğretmen adaylarına travmatik durumlarla ilgili psikolojik sağamlıklarını arttıracak destekleyici eğitimler verilebilir.
- Yapılan araştırmada kadın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum kadınların duygusal durumlarından kaynaklandığı söylenebilir. İfade edilen durum dikkate alınarak kadın öğretmen adaylarına yönelik psikolojik destekte pozitif ayrımcılık yapılabilir.
- Nicel araştırma yöntemlerinin içe koşulduğu araştırmada elde edilen sonuçların daha derinlemesine ve kapsayıcı olması adına araştırmacılar tarafından nitel araştırma yöntemlerinin içe koşulduğu araştırmalar yapılabilir.
- Araştırmanın 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli iki depremde etkilenen 11 ilde bulunan sosyal bilgiler öğretmenliği lisans mezunu durumunda olup atama bekleyen sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır. Farklı örneklem grupları araştırma sürecine dâhil edilerek elde edilen sonuçların genele yayılması sağlanabilir. Bunun yanında benzer araştırmaların örneklem gruplarında elde edilen sonuçların karşılaştırılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) depremi raporu. Deprem Dairesi Başkanlığı.
- AFAD. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) mw 6.8 depremine ilişkin ön değerlendirme raporu. Deprem Dairesi Başkanlığı.
- Akcan, G. (2018). Travma sonrası büyüme: Bir gözden geçirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 61-70.
- Aker, A. T. (2006). 1999 Marmara Depremleri: Epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 204- 212.
- Aker, A. T. (2012). *Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travmaya yaklaşım*. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı* (5. Baskı). Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC'den çeviren Koroğlu, E. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Arıcı, N. (2014). *Travmatik yas sorununda aile dayanıklılığı programının kadınlardaki travma sonrası stres, yas ve aile dayanıklılığı düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Arıcı-Özcan, N. ve Kaya, M. (2019). Travmatik yas sorununda aile dayanıklılığı programı'nın kadınların travma sonrası stres, yas ve aile dayanıklılığı düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 44(197), 121-138.
- Aslan, A. A., Sarı, B. A. ve Kuruoğlu, A. (2012). Depresif duygudurumdan major depresyona klinik spektrum. *Klinik Psikiyatri*, 15, 56-64.
- Aşık, M. (2021). *Deprem psikososyal destek çalışmalarında görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmen görüşleri (Malatya Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ataç, M. ve Özsezer, G. (2021). Depremden etkilenen çocuk ve ergenlerin ruhsal durumu ve hemşirelik yaklaşımı. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 1(1), 22-27.

- Atılgan, Y. O. (2016). *Van-Erciş Depreminde yakın kaybı yaşamış ergenlerin travma sonrası stres düzeyleri ve yas süreçlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi, Konya.
- Ayas, T. ve İskender, M. (2014). Deprem sonrası çocuklarda görülen korkular. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 282-294.
- Aydın, R. (2016). *Travmaya maruz kalmış kişilerde travmatik stres belirtileri ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi: Diyarbakır Sur örnekleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Bacanlı, F. ve Ercan, L. (2001). Deprem stresiyile başa çıkmanın iyimserlik ve cinsiyete göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 7-16.
- Bağbancı, S. (2015). *Doğal afetlerin afetzedeler üzerine psikolojik etkileri: Trabzon ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- Balcı, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, L. (2016). *Deprem travmasının kuşaklararası aktarımının ortaokul öğrencileri üzerinden incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Balcıoğlu, Y. H. ve Balcıoğlu, İ. (2018). Dissosiyatif bozuklukların tanımı ve tanı ölçütleri. E. Öztürk (Ed.), *Ruhsal Travma ve Dissosiyasyon içinde* (1. Baskı, ss. 8-13). Türkiye Klinikleri.
- Baloğlu, M., Harris, M. B. ve Karagözoğlu, C. (2005). The Psychological effects of an earthquake on Turkish college students. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 125-136.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baytar, B. (2017). *1999 gölcük depremini çocukluğunda yaşamış kişilerin kaygı, depresyon ve TSSB düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

- Bedirli, B. (2014). *Deprem travmasının kronik psikolojik etkileri: düzce depremi'nden 14 yıl sonra travma sonrası stres ve depresyon belirtilerinin yaygınlığı ve ilişkili risk faktörleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Berkem, M. ve Bildik, T. (2001). Deprem Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniği'ne başvuru profili üzerine etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 29-35.
- Bilgiç, S. (2011). *Travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres bozukluğu ile uyum bozukluğunun klinik açıdan karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Bulut, S. (2009). Depremden sonra çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin yaş ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 43-51.
- Bulut, S. (2010). Depremi direk olarak yaşayan ve okulları yıkılan çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin ve alt boyutlarının üç yıllık boylamsal incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 25(66), 87-98.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2020). *Sosyal bilimler için istatistik* (24.Baskı). Pegem Akademi.
- Can, İ. ve Elçi, S. (2021). Dünyada ve Türkiye’de küresel iklim değişikliği ve doğal afetlerin işletmeler ile kamunun finansal sistemine etkileri üzerine bir değerlendirme. *Social Science Development Journal*, 6(25), 50-63.
- Cerdá, M., Paczkowski, M., Galea, S., Nemethy, K., Péan, C., & Desvarieux, M. (2013). Psychopathology after an earthquake: Acommunity-basedstudy of post-traumatic stres disorderand majör depression. *DepressionAndAnxiety*, 30(5), 413-424.
- Ceyhan, E. ve Ceyhan, A. A. (2006). 1999 Marmara bölgesi depremlerini yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde depremin uzun dönemli sonuçları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 197-212.

- Chen, J., Zhou, X., Zeng, M., & Wu, X. (2015). Post-traumatic stress symptoms and post- traumatic growth: Evidence from a longitudinal study following an earthquake disaster. *PloS One*, 10(6), 1-10.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitapevi. (Çalışmanın orijinali 2013'te yayımlanmıştır)
- Çapar, T. (2016). *1999 Marmara depremlerinin etkilerinin travma sonrası gelişim modeli çerçevesinde değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çavuş, R. ve Balçın, M. D. (2020). Deprem eğitim merkezi gezisinin ortaokul öğrencilerinin depreme yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 55-72.
- Çelik, H., Başer-Baykal, N. ve Kılıç-Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Çolak, B., Kokurcan, A. ve Özsan-Hüseyin, H. (2010). DSM'ler boyunca travma kavramının seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19-25.
- Dağlı, S. Ç., Çokluk-Tunalı, S., Sert, A. ve Yüksel, A. (2018). Van depremini yaşayan tıp fakültesi öğrencileri üzerinde depremin uzun dönem etkileri. *Van Tıp Dergisi*, 25(3), 296-301.
- Demirkaya, H. (2007). İlköğretim 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin depreme yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 37-49.
- Dereli, D. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin depremle ilgili kavram yanlışlarının araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dizer, D. (2008). *Sakarya ilindeki liseli ergenlerin 1999 Marmara depremi sonrası travmayı algılama, sosyal destek sistemleri ve umutsuzluk belirtilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Erdem, P. (2019). 17 Ağustos Marmara depremi'ni anma töreni haberlerinde cisimleşen belleği okumak. *Selçuk İletişim*, 12(1), 142-163.

- Erkan, E. A. (2010). *Afet yönetminde risk azaltma ve Türkiye’de yaşanan sorunlar*. Ankara: DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Erkan, S. (2010). Deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 55-66.
- Erkin, E. (2019). *Ortaokul 5.sınıf öğrencilerinin depreme yönelik tutum ve akademik başarılarında eğitsel oyunların etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Fan, F., Long, K., Zhou, Y., Zheng, Y., & Liu, X. (2015). Longitudinal trajectories of post- traumatic stress disorder symptoms among adolescents after the Wenchuan Earthquake in China. *Psychological Medicine*, 45(13), 2885.
- Giannopoulou, I., Strouthos, M., Smith, P., Dikaiakou, A., Galanopoulou, V., & Yule, W. (2006). Post-traumatic stress reactions of children and adolescents exposed to the Athens 1999 earthquake. *European Psychiatry*, 21(3), 160-166.
- Gülmez, Ü. (2008). *Deprem tecrübesi yaşayanlarda dinsel anlamlandırma biçimleri ve tutumlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Güven, K. (2010). *Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Hacıoğlu, M., Aker, T., Kutlar, T. ve Yaman, M. (2002). Deprem tipi travma sonrasında gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri alt tipleri. *Düşünen Adam*, 15(1), 4- 15.
- Hocaoğlu, Ç. ve Helvacı-Çelik, F. (2016). Major depresif bozukluk’ tanımı, etyolojisi ve epidemiyolojisi: Bir gözden geçirme. *Journal Of Contemporary Medicine*, 6(1), 51-66.
- İnci, F. ve Boztepe, H. (2013). Travma sonrası büyüme: öldürmeyen acı güçlendirir mi? *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(2), 80-84.
- İşmen, A. E. (2006). Depremin psikolojik etkileri: Daha az zarar görmek mümkün mü? *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, 16(1), 349-362.

- İşmen, A. E. (2016). Deprem yaşantısına bağlı travma ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 80-103.
- Jielsing, C., & Xinchun, W. (2017). Post-traumatic stress symptoms and post-traumatic growth among children and adolescents following an earthquake: A latent profile analysis. *Child and Adolescent Mental Health*, 22(1), 23-29.
- Kâhil, A. (2016). *Travmatik yaşantıları olan bireylere yardım davranışında bulunan profesyonel ve gönüllülerin ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi*. Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Kalaycı, Ş. (2017). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Dinamik Akademi.
- Kalyoncu, E. (2003). *12 Kasım 1999 Düzce depremini yaşayan dokuz yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karabulut, D. ve Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 364-376.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yönetimi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kardaş, F. (2013). *Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kardaş, F. ve Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36.
- Kaya, N. (2015). *Sağlık çalışanlarında ruhsal travma belirtilerinin incelenmesi (Van Depremi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- Keser Özmantar, Z. (2018). *Örnekleme yöntemleri ve örneklem süreci*. (Eds. K. Beycioğlu, N.Özer, Y.Kondakçı), *Eğitim yönetiminde araştırma içinde* (88-110). Pegem Akademi.
- Kıratlı, D. (2001). *Depremzede olan ve olmayan gençlerin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kıvrak, Ö. (2019). *Karabük ilinde deprem farkındalığı mevcut durumunun ve deprem eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Kokurcan, A. ve Özsan-Hüseyin, H. (2012). Travma kavramının psikiyatri tarihindeki seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1-2-3), 19-24.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi* 1(1), 39-52.
- Kurt, E. ve Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 957-972
- Kutlu-Ünal, S. (2019). *Deprem kavramı algısı ve depreme ilişkin değerlendirmeler; 8 Mart 2010 Okçular-Kovancılar depremi örneği araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Liang, Y., Cheng, J., Zhou, Y., & Liu, Z. (2019). Trajectories of post traumatic stress disorders among children after the Wenchuan Earthquake: A four-year longitudinal study. *European Journal of Psychotraumatology*, 10(1), 1-11.
- Liberty, K., Tarren-Sweeney, M., Macfarlane, S., Basu, A., & Reid, J. (2016). Behavior problems and post-traumatic stress symptoms in children beginning school: a comparison of pre-and post-earthquake groups. *PLoS currents*, 8. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.2821c82fbc27d0c2aa9e00cff532b402>
- Limoncu, S. ve Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132- 143.
- Muldoon, O. T., Acharya, K., Jay, S., Adhikari, K., Pettigrew, J., & Lowe, R. D. (2017). Community identity and collective efficacy: A social cure for traumatic stress in post-earthquake Nepal. *European Journal of Social Psychology*, 47(7), 904-915.

- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(ek Sayı 2), 150-155.
- Nobakht, H. N., Ojagh, F. S., & Dale, K. Y. (2019). Risk factors of post-traumatic stress among survivors of the 2017 Iran earthquake: the importance of peritraumatic dissociation. *Psychiatry Research*, 271, 702-707.
- Özden, M. Ş. (2013). *Depreme bağlı travmatik stres ve depresyon belirtilerinin göç ve sosyal destek kaybı ile ilişkisine yönelik çok faktörlü bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Özen, Y. (2017). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal Of Social Secience*, 1(2), 104-117.
- Özen, Y. (2018). Travma sonrası ortaya çıkan psikolojik bozukluklar üzerine bir değerlendirme. *The Journal Of Social Secience*, 2(4), 136-159.
- Özgen, F. ve Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.
- Özkan, B. ve Çetinkaya-Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Özten, E. ve Hızlı-Sayar, G. (2015). Eşik altı travma sonrası stres bozukluğu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 7(4), 348-355.
- Öztürk, E. (2017). *Travma ve dissosiyasyon: dissosiyatif kimlik bozukluğunun psikoterapisi ve aile dinamikleri*. Nobel Tıp Kitabevi.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A. ve Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.
- Saldana, J. (2019). *Nitel araştırmacılar için kodlama kitabı* (A. Tüfekci-Akcan ve S. N. Şad, Çev. Ed.). Pegem Akademi.

- Sarman, A. (2012). *Elazığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan İlköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Sönmez, M. B. (2022). Deprem psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *TOTBİD Dergisi*, 21, 337-343.
- Süzen, B. (2015). *1999 Marmara Depremini yaşamış bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Şakiroğlu, M. (2011). *Positive outcomes among the 1999 Düzce earthquake survivors: Earthquake preparedness behavior and posttraumatic growth*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Şeker, B. D. ve Akman, E. (2014). Van depremi sonrası duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler: polis örnekleme incelemesi. *Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(27), 215-231.
- Şıkoğlu, E. ve İnce-Güney, Y. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) Depremi'nin kent merkezi. *Dirençlilik Dergisi* 4(2), 275-292.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6. edition). Pearson Education.
- Tanhan, F. ve Kayrı, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013-1025.
- Tanhan, F. ve Muhba, G. (2015). Depreme ilişkin algının deprem yaşayan ilköğretim öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1581-1601.
- Tarım, B. (2019). *Yas yaşantısında travma sonrası büyüme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Taşçı, G. ve Özsoy, F. (2021). Deprem travmasının erken dönem psikolojik etkileri ve olası risk faktörleri. *Cukurova Med Journal*, 46(2), 488-494.

- Tekindal, M. ve Uğuz-Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- Tuncer, N., Sözen, Ş. ve Sakar, Ş. (2021). Earthquake awareness in preschool education: the project of "earthquake! you are smaller than me", example of Tokat. *International Journal of Educational Spectrum*, 3(1), 1-27.
- Uğur, K., Kartal, F., Mete, B., Tamam, L. ve Demirkol, M. E. (2021). Deprem sonrası akut stres bozukluğu olanlarda travma esnasındaki çözülmenin, anksiyete düzeyi, algılanan stres, anksiyete duyarlılığı ve deprem stresıyla baş etme ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 32(4), 253-260.
- Yabacı, S. (2018). *17 Ağustos 1999 Gölcük depremini yaşayan yetişkinlerdeki ayrılık anksiyetesi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yılmaz, A. (2004). *3 Şubat 2002 Sultandağı depreminin öğrenciler ve öğrenmeleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yılmaz, A. (2012). Türkiye’de afetlerde karşılaşılan sorunlar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 61-81.
- Yılmaz, A., Korkmaz, S. Z. ve Korur, S. (2011). Depremler ve sonrasında yaşanan çevre sorunları. *e-Journal of New World Sciences Academy Engineering Sciences*, 6(4), 1212-1223.
- Yoshida, H., Kobayashi, N., Honda, N., Matsuoka, H., Yamaguchi, T., Homma, H., & Tomita, H. (2016). Post-traumatic growth of children affected by the Great East Japan Earthquake and their attitudes to memorial services and media coverage. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 70(5), 193-201.

EKLER**EK-1. Kişisel Bilgi Formu**

Lütfen aşağıdaki kişisel bilgilerinize yönelik sorulara eksiksiz cevap veriniz.

1. Cinsiyetiniz

Kadın () Erkek ()

2. Öğrenim Durumunuz

1. Sınıf ()

2. Sınıf ()

3. Sınıf ()

4. Sınıf ()

Lisansüstü ()

Mezun ()

3. Afet eğitimi aldınız mı?

Evet () Hayır ()

4. Deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası ne yapılması gerektiği hakkında bilginiz var mı?

Evet () Hayır ()

EK-2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

Maddeler	Bana hiç uygun değil	Bana biraz uygun	Bana orta düzeyde uygun	Bana çok uygun	Bana tamamen uygun
1.İştah kaybı yaşıyorum.					
2.Daha öfkeli/sinirli biri oldum.					
3.Kâbuslar görüyorum.					
4.Deprem olacak diye kapalı ortamlara giremiyorum.					
5.Geleceğe ilişkin güven duygumu yitirdim.					
6.Artık hayatın hiçbir anlamı yokmuş gibi geliyor.					
7.Yaşadıklarım sonrasında yaşama isteğim azaldı.					
8.Deprem sonrasında hayatımda yaptıklarım ile ilişkin pişmanlıklarım arttı.					
9.Kendimi çok çaresiz/güçsüz hissediyorum.					
10.Yardıma muhtaç olmam onurumu kırıyor.					
11.Deprem sonrasında davranışlarıma/ ilişkilerime daha çok dikkat etmeye başladım.					
12.Hayatımın değerini daha çok anladım.					
13.Çok duygusallaştım/ durup dururken ağlıyorum.					
14.Çocuklarım/Annem-babam/ tanıdıklarım/arkadaşlarım için kaygılanıyorum.					
15.Her an deprem olacaktıymış düşüncesiyle tedirginim.					
16.Deprem görüntüleri gözümün önüne geliyor.					
17.Geleceğe ilişkin kaygılanıyorum.					
18.Uykumdan aniden uyanıyorum.					
19.Uykuya dalmakta güçlük çekiyorum.					
20.Daha az uyuyorum.					

EK-3. İzinler

E-07 4030 00 06 Etik Kurul Otomasyonu		Etik Kurul Otomasyonu	
T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu			
Oturum Tarihi : 06-07-2023	Oturum Sayısı : 6	Karar Sayısı : 14	
Etik Açısından Uygun			
Çalışma Adı	sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi		
Araştırmacılar	Yüksek lisans Öğrencisi Nimet Karabulut (Yürütücü) Doç.Dr. Erol Koçoğlu (Danışman)		
Başkan	Prof.Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN		
Kurul Üyeleri			
Kullanıcı Mehmet YILMAZ		Prof.Dr. Yusuf BATAR	
Prof.Dr. Mehmet ÖNAL		Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR	
Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK		Prof.Dr. Nesrin SİS	
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. etik.inonu.edu.tr adresinden https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=3837&eD=BSNNU4CSMH&eS=318742 adresinden yapılabilir.			
			1/1

